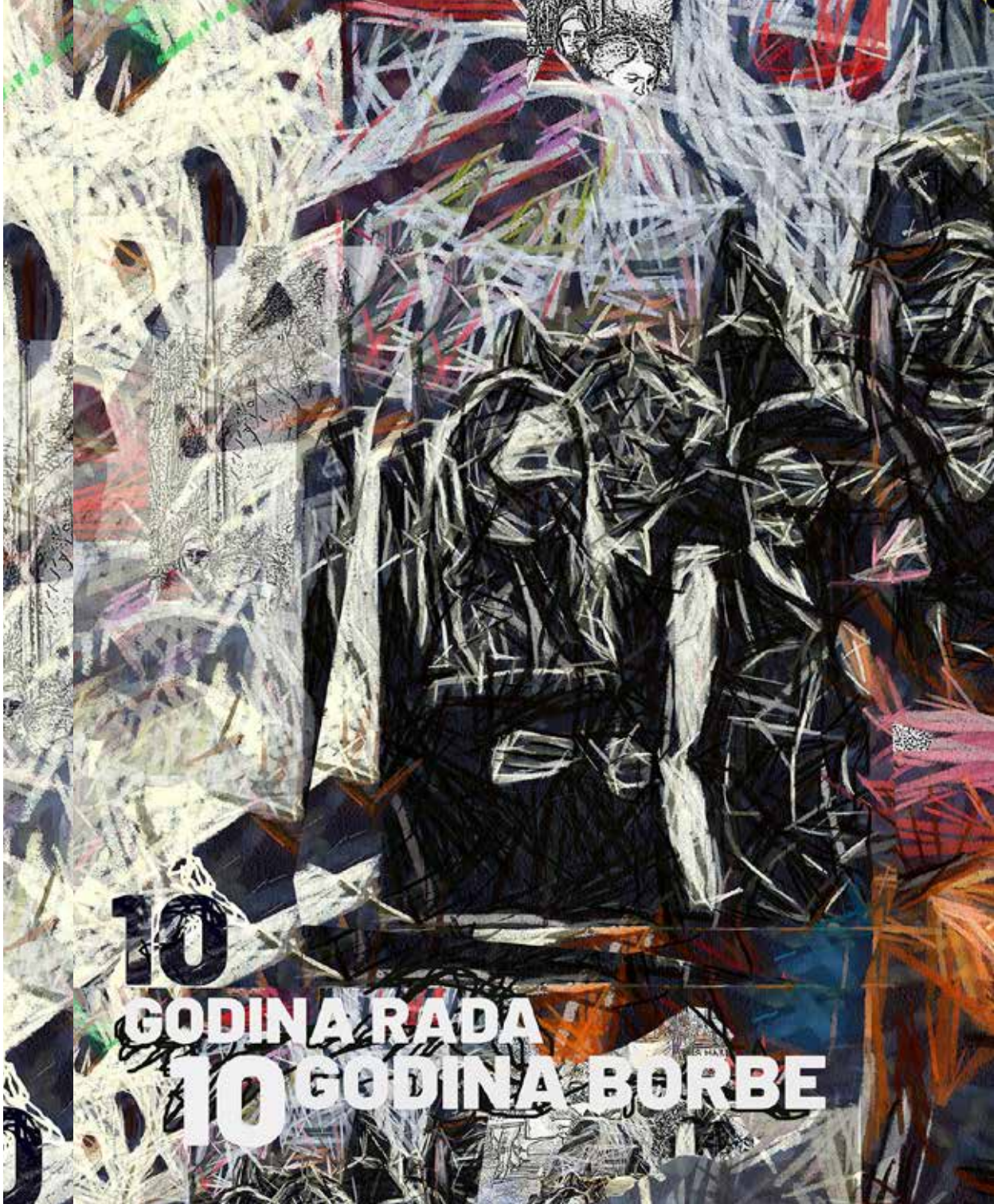

**CENTAR ZA ŽENSKA PRAVA
WOMEN'S RIGHTS CENTER**

.....
**10 GODINA RADA
2012 - 2022**

AUTORKA:
TANJA MARKUŠ

10

GODINA RADA

10 GODINA BORBE

O nama

Nevladino udruženje “Centar za ženska prava” (CŽP), osnovano je 2012. godine u Podgorici, na osnovu dugogodišnjeg iskustva osnivačica u pružanju podrške žrtvama kršenja ženskih ljudskih prava i porodičnog nasilja.

ciljevi

- Promocija i zaštita prava žena i rodne ravnopravnosti;
- Osnaživanje žena koje su preživjele nasilje u porodici ili partnersko nasilje kroz savjetodavnu, psihološku i pravnu pomoć;
- Povezivanje i saradnja sa drugim organizacijama/ institucijama koje se bave zaštitom i promocijom prava žena.

programi

PROGRAM JAVNOG ZASTUPANJA

Zagovaranje i praćenje sprovođenja politika u oblasti rodne ravnopravnosti i prava žena

PROGRAM PODRŠKE ZA ŽENE KOJE SU PRETRPJELE NASILJE

Inicijalno savjetovanje i podrška povjerljivog lica;
Besplatna pravna pomoć i pravno zastupanje;
Psihološko savjetovanje.

PROGRAM ZA KULTURU

Kulturne, umjetničke i edukativne aktivnosti sa ciljem promocije feminističkih i antifašističkih načela i podsticanje aktivizma kroz kreativni rad.

misija

CŽP je neprofitna, nestranačka, nereligiozna organizacija koja se bori za suzbijanje svih oblika nasilja nad ženama i njihov pristup pravdi, razvijajući rodno-ravnopravne demokratske prakse i saradujući sa svim relevantnim domaćim i međunarodnim akterima u Crnoj Gori.

vizija

**RODNA
RAVOPRAVNOST,
PRISTUP PRAVDI
I DRUŠTVO BEZ
NASILJA NAD
ŽENAMA -
NAŠA
STVARNOST**

10 GODINA RADA

Centar za ženska prava je Prvih deset godina svog rada posvetio borbi za pravedno društvo koje poštuje ljudska prava i principe rodne ravnopravnosti. Kroz programe servisa podrške, javnog zastupanja i kulture, radimo na osnaživanju žena u Crnoj Gori kroz povećanje dostupnosti nedostajućih specijalizovanih usluga za žrtve rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije.

Iz više od hiljadu svjedočanstava žena koje su nam se obratile za pomoć, naučile smo da ova borba ima mnogo lica, ali je uzrok uvijek isti – negiranje ravnopravnog društvenog položaja žena koje se reflektuje na sve sfere privatnog i javnog života: od preferiranja djece muškog pola, različitog odgoja dječaka i djevojčica, , neravnomjerne podjele rada u kući, do tolerancije seksizma, nasilja nad ženama i naše ekonomske i socijalne marginalizacije. Uprkos ogromnim naporima da ustanovimo slabosti sistema podrške, unaprijedimo zakonski okvir i praksu , edukujemo predstavnike institucija o njihovim obavezama i probudimo društvenu svijest o ovom problemu, i dalje slušamo o problemima žrtava u komunikaciji sa institucijama koje su obavezne da im pruže zaštitu. "Idi kući, smiriće se." "Sama si kriva, što si ga isprovocirala" više ne smiju da budu odgovori na zahtjev za zaštitu osnovnog ljudskog prava na bezbjedan život. Broj femicida u proteklim godinama je, nažalost, očigledan odgovor na pitanje što se dešava kada se zvaničan stav države temelji na predrasudama, lijenosti i neznanju. Zbog toga se trudimo da se i država i njene institucije posvete rješa-

10 GODINA BORBE

vanju ovog problema na profesionalan način, zasnovan na razumijevanju i uvažavanju autentičnih iskustava i potreba žena i uz pravilno razumijevanje historijske nejednakosti zbog koje su žene, naročito one iz marginalizovanih zajednica, neuporedivo više izložene diskriminaciji, nasilju, ali i siromaštvu.

Inspirisane nasljeđem Antifašističkog fronta žena, svjesne ogromne žrtve koju su dale da nas učine slobodnim i ravnopravnim i izvedu iz siromaštva, čuvamo i širimo njihove vrijednosti u uslovima rodne i klasne nejednakosti i sve prisutnijeg nacionalizma, klerikalizma i revizionizma na našem prostoru. Povezujemo se sa lokalnim i međunarodnim aktivistima i organizacijama i zajedno ostvarujemo društvene promjene bez podjela.

Desetogodišnjica rada Centra je najbolja prilika da se zahvalimo korisnicama naših usluga na hrabrosti i istrajnosti u borbi za pravdu. Vaša iskrenost i povjerenje su nam motivacija da ne odustanemo od borbe za vaša i naša prava, kao i prava onih koje dolaze. Takođe zahvaljujemo svim saradnicima i aktivistima na njihovoj posvećenosti zajedničkom cilju. Naš pokret su svi oni koji žele da pomognu drugima da pronađu mjesto koje žele i zaslužuju u društvu, bez obzira na naciju, vjeru ili rod.

BORIMO SE SVAKOG DANA!

CŽP tim

DOSTA!

DOSTA!

ČULA SAM OD BOJA

DOSTA!

ČULA SAM OD BOJA

DOSTA!

DOSTA!

DOSTA!

ČULA SAM OD BOYA

DOSTA!

ČULA SAM OD BOYA

DOSTA!

INICIJALNO SAVJETOVANJE

pružamo informacije o uslugama, ispitujemo potrebe korisnica i zajednički kreiramo plan podrške.

PSIHOLOŠKO SAVJETOVANJE

cilj savjetovanja je da korisnica postigne brži i kvalitetniji psihološki oporavak, 'vratiti kontrolu' nad sopstvenim životom i bezbrižno nastavi svoj razvojni put.

PRAVNA POMOĆ

pružamo opšte pravne informacije o zaštiti od nasilja, ostvarivanju socijalnih i ekonomskih prava; sastavljamo pravne podneske, pokrećemo postupke, pravno zastupamo u cilju efikasnijeg pristupa pravdi.

PRATNJA POVJERLJIVOG LICA

osobe od povjerenja koja prati korisnicu kroz sve postupke koji se odvijaju pred institucijama, a u vezi sa nasiljem.

Ana Jaredić, psihologinja,
koordinatorka Servisa podrške

Tim Servisa za podršku ženama sa iskustvom nasilja i drugih oblika rodne diskriminacije, svakodnevno podržava korisnice u odluci da žive bez nasilja, pomažući im da saniraju njegove psihološke posljedice i ostvare svoja zakonska prava.

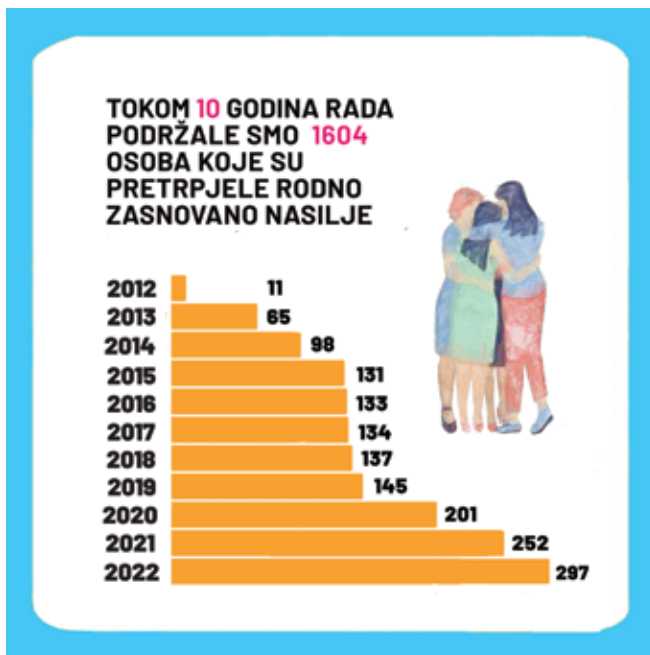
Znamo da je teško i neugodno govoriti o pretrpljenom nasilju. Zbog toga garantujemo da su svi podaci i iskustva koje nam korisnice saopšte povjerljivi i čuvaju se u tajnosti. U našem timu, koji čine psihologinja, socijalne radnice i advokati, rade osobe sa dugogodišnjim iskustvom u pružanju pomoći ženama koje su preživjele nasilje, i osobama koje nam se obrate za pomoć pristupamo bez sumnje u istinitost onog što nam povjere, bez kritike, i naravno, bez neumjesnih pitanja. U slučaju da se klijentkinja odluči da nasilnika prijavi policiji ili pokrene sudski postupak, podržavamo je tokom cijele procedure.

PRINCIPI RADA: POVJERLJIVOST SIGURNOST POVJERENJE POŠTOVANJE REAGOVANJE

Prilikom kontakta sa policijom i ostalim nadležnim institucijama posredujemo u komunikaciji kako bi joj olakšale teret administrativnih procedura i omogućili da se fokusira na saniranje i emotivnih i fizičkih povreda. Dio našeg tima su advokati koji se posvećeno bore da žene ostvare pristup pravdi. Sve usluge Centra su besplatne.

Desetogodišnje iskustvo nam pokazuje da ovakav vid sveobuhvatne podrške, osim što značajno povećava uspješnost u ostvarivanju prava i pristupu pravdi, našim korisnicama daje snagu da istraju u postupcima i da kroz njih prođu sa što manje retraumatizacije.

Želimo da ohrabrimo sve žene koje trpe nasilje da nađu u sebi snagu da grade bolji život. Ono što je glavno da znaju je da nisu krive za nasilje koje trpe, da ga nisu izazvale ni zaslužile. Svako može biti žrtva nasilja, nezavisno od životne dobi, stepena obrazovanja ili bilo kojih drugih faktora. Kriv je uvijek nasilnik, bilo da se radi o nepoznatoj osobi, partneru, bliskom prijatelju ili članu porodice. U osnovi nasilja su moć i kontrola, a svijest o ravnopravnosti, koja stoji nasuprot njih, ključna je za oslobađanje od njihovih obrazaca, koji čine da žene vjeruju da zaslužuju to što im se dešava. Važno je i da je žena svjesna da nije sama i da postoje ljudi koji su spremni da joj pomognu da povрати vjeru da je jedinstvena i hrabra i da zaslužuje da živi spokojno, bez sjenke prijetnji i nasilja.

Iskustva korisnica

anonimni odgovori korisnica servisa podrške na pitanja o problemima sa kojima se suočavaju u ostvarivanju prava na život bez nasilja i o kvalitetu pružene pomoći

Daje osjećaj sigurnosti i podrške pred sistemom koji je još uvijek vrlo nastrojen patrijahatu.

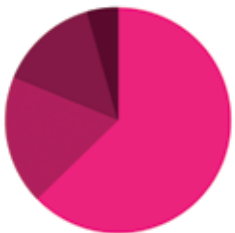
Uvek se osećam bolje nakon psihoterapije jer znam da mi neko veruje i da postoji rešenje, da nisam sama i da moja situacija nije trajna. Po prvi put zaista uz profesionalnu pomoć dopiremo i osveščujemo istraumiran i destruktivan deo moje ličnosti koji se sve više odaziva na saradnju jer je uvek sa puno pažnje i saosećanja saslušan i posavetovan.

Želim da zahvalim u ime svih žena što nemaju glasa što se neko sjetio da postavi ova pitanja. Nijesam žena koja poklekne, nijesam ona bez glasa, ali toliko dugo me boli stav i rad CSR da sam željela da produžim školovanje u tom smjeru ne bih li mogla pomoći nekom drugom sutra. Jer ovo je država u kojoj policija i dalje samo razgovara sa nasilnikom, koja za nasilje i dalje samo smatra ono fizičko, u kojoj se i dalje prijave pišu potpuno neprovjereno, na osnovu samo nečije izmišljotine, vodeći se onim ko bolje laže, ko ima dublji džep i više veza. Država koja je marginalizovala porodicu jer je dopustila ljudima da se uzimaju i tako olako razvode, pritom ostavljajući djecu bez psihološke i druge podrške, majke koje moraju da izigravaju i očeve i psihologe, koje i kad zaplaču pred djecom te suze moraju da pravdaju, jer, jelte mama mora da bude jaka, da ne osjete teret koji nosi na plećima, ne bi li makar malo sačuvala psiho-emosivno zdravlje djece i doprinijela njihovom zdravom životu ne samo sad, već i sutra, jer treba da ih vidiš u ulozi supruga ili supruge, da budu nečiji muž sutra, otac, a ne polomljena figura koja frustracije cio život nosi sa sobom. E tu nam, draga moja Državo, trebaš. I da pomogneš mamama da se zaposle. Ima nas i obrazovanih, vrijednih, koje žele da rade, sposobne su, ali u ovoj državi nema niko da prepozna potrebe tih žena... Ne znam kako sam sve ispisala, možda sam nepovezana, ali šta bih sve rekla... Svakako hvala onima koje interesuje ovo uopšte. Nadajmo se promjenama. Ko zna možda jednog dana budem nekako uključena u mijenjanje pravila igre.

WOMEN'S RIGHTS CENTER
CENTAR ZA ŽENSKA PRAVA

OBLICI POMOĆI ŽRTVAMA RODNO ZASNOVANOG NASILJA I DISKRIMINACIJE TOKOM 10 GODINA RADA

TELEFONSKE KONSULTACIJE 14222
SAVJETOVALIŠTE 2923

- PRAVNA POMOĆ 4235
- PSIHOLOŠKO SAVJETOVANJE 1249
- MEDIJACIJA U KONTAKTU SA INSTITUCIJAMA 956
- PRATNJA POVJERLJIVOG LICA 302

Ne poznajući zakone ljudi često griješe u svojim postupcima. U državi u kojoj žena i djeca još uvijek nijesu dobili status i zaštitu kakvu zaslužuju, iskusni pravni savjeti su više nego poželjni. A to je nešto što definitivno ljudi u ovim organizacijama pokušavaju promijeniti.

Ogromno olakšanje sam osjetila prije svega kada mi je rečeno da mogu da dođem ponovo, kada god osjetim potrebu za razgovorom. To je učinilo da se osjećam opušteno, da ne gledam na sat i brojim koliko mi je minuta ostalo i da li sam sve što sam imala na umu i rekla, jesam li nešto važno zaboravila i sl.

WOMEN'S RIGHTS CENTER
CENTAR ZA ŽENSKA PRAVA

PRAVNA POMOĆ ŽRTVAMA RODNO ZASNOVANOG NASILJA I DISKRIMINACIJE TOKOM 10 GODINA RADA

PRAVNI PODNESCI 762

ZASTUPANJE PRED SUDOM 1366

PRAVNI SAVJETI 1958

Povjerljivo lice je išlo sa mnom uvek kako na suđenja tako i u UP da podnosim prijave, kada sam bila nesigurna ili imala strah da tamo budem sama. U tim trenucima mi je bila prava i iskrena podrška da sve to mnogo lakše i samouverenije prebrodim.

JAVNO ZASTUPANJE

ZAGOVARANJE I PRAĆENJE SPROVOĐENJA POLITIKA U OBLASTI RODNE RAVNOPRAVNOSTI I PRAVA ŽENA

Uslov za napredak društva je zagovaranje ženskih prava, koje je važnije nego ikad u uslovima brisanja istorije ženske borbe, u uslovima klerikalizma i kapitalizma, koji nas tjeraju da se opet borimo za davno izvojevane bitke - za pravo na lične i političke slobode, pravo na dostojanstven rad i uslove rada, pravo na pristup pravdi, za seksualna i reprodukativna prava.

Mi u Centru za ženska prava zastupanje prava žena vidimo kao mogućnost da transformišemo neravnotežu nejednakih odnosa moći u društvu.

Zato je za nas važno da prepoznamo i razumijemo različite vrste nepravdi koje nastaju kad se diskriminacija zasniva na više slojeva identiteta, kao što su rasa, klasa, seksualnost, invaliditet, i starost, rodni identitet i drugi oblici nejednakosti koji oblikuju individualna iskustva svake žene.

Upravo su individualna iskustva žena, sa kojima skoro svakodnevno razgovaramo, ono što motiviše, informiše i pokreće naše javno zagovaranje - proteste, reakcije, izvještaje, predloge, kampanje, obuke. Ta su iskustva kompleksna, često svjedoče o nasilju u partnerskim odnosima i porodici, društvu i pred institucijama sistema, diskriminaciji na radnom mjestu koja uslovljava njihove planove za porodični život i roditeljstvo, siromaštvu iz kojeg se teško iščupati. Govore nam i o višestrukom teretu brige o djeci, porodici i starijima, o govoru mržnje koji se dešava kada žene iskorače u javni prostor i politiku...To su problemi o kojima slušamo, mnoge od njih živimo i o njihovim uzrocima i posledicama razmišljamo kada tražimo i kreiramo rješenja. Pa, iako su ova zajednička iskustva u srcu naših zagovaračkih akcija, ona nam isto tako govore i o ogromnoj snazi i transformativnoj moći žena udruženih u pokrete i saveze. S tom idejom smo se udružile i pokrenule brojne kolektivne akcije koje treba da koriste svima koji doživljavaju nejednakost, a ne samo odabranim grupama. Zato nas možete vidjeti na građanskim protestima, protestima "majki", radnica, ali i u Skupštini, medijima, u školama i među institucija-

ma, na sastancima sa donosiocima odluka, u radnim grupama i pred međunarodnim tijelima za zaštitu ljudskih prava.. Sve to čini naš Program javnog zastupanja kojim želimo da pobijedimo nejednakost i doprinesemo društvenom napretku.

Maja Raičević,
izvršna direktorica/
koordinatorka Programa
javnog zastupanja do 2022.

Javno zagovaranje

ZASTUPANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI U PROCESU EU INTEGRACIJA

CŽP aktivno učestvuje u procesu EU integracije, kroz kontakte i saradnju sa evropskim i nacionalnim institucijama. Redovno doprinosimo izvještajima Evropske komisije i Evropskog parlamenta o Crnoj Gori, a pripremamo i rodne analize, izvještaje iz sjenke o primjeni UN Konvencije o zabrani diskriminacije žena (CEDAW), Univerzalni periodični izvještaj itd.

Rezultat: Dosadašnja postignuća na ovom polju uključuju veću zastupljenost tema iz oblasti ženskih ljudskih prava u izvještajima EU i UN i preporuke za unaprjeđenje rodne ravnopravnosti i položaja žena u Crnoj Gori.

1.INICIJATIVA ZA HARMONIZACIJU ZAKONSKOG OKVIRA SA EVROPSKOM DIREKTIVOM O BALANSU IZMEĐU PRIVATNOG I PROFESIONALNOG ŽIVOTA (2021)

Direktiva 2019/1158 o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i staratelja dio je dugogodišnjeg nastojanja Evropske unije da obezbijedi ravnotežu između rada i porodičnog života, ali i između uloga žene i muškarca u porodičnom životu. Centar za ženska prava je pripremio analizu i preporuke o transponovanju ove direktive u crnogorsko zakonodavstvo, prvenstveno Zakon o radu i Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti.

Rezultat: Analiza sa preporukama je 2021. godine dostavljena svim relevantnim akterima, uključujući i Radnu grupu za izmjene i dopune Zakona o radu.

POLITIČKA PARTICIPACIJA ŽENA

1.INICIJATIVA ZA IZMJENU ZAKONA O IZBORU ODBORNIKA I POSLANIKA U CILJU OBEZBJEĐIVANJA VEĆEG UČEŠĆA ŽENA U POLITIČKOM ŽIVOTU CRNE GORE (2013,2020)

Inicijativu smo pokrenule 2013. godine, kada smo Predlog izmjena i dopuna Zakona o izboru odbornika i poslanika uputile Predsjedniku Skupštine Crne Gore, Radnoj grupi za izgradnju povjerenja u izborni proces, predsjednicima

parlamentarnih političkih partija i poslanicama/ima; učestvovala smo na sjednici Radne grupe za izgradnju povjerenja u izborni proces; u radu Odbora za politički sistem pravosuđe i upravu; u radu Odbora za rodnu ravnopravnost; organizovana je konferencija za medije povodom amandmana na Predlog zakona o izboru odbornika i poslanika; objavljena saopštenja za javnost, učestvovala smo u brojnim TV programima. Našu inicijativu je podržalo 17 nevladinih organizacija i 2 političke partije - SNP i Bošnjačka stranka. Zahtjeve smo ponovile 2013. godine, a zatim i 2020. godine, kada smo predložile dodatno povećanje kvota za žene, odnosno manje zastupljeni pol.

Rezultat: Usvojen amandman kojim je na izbornim listama jedno u grupi od 4 mjesta pripalo manje zastupljenom polu - ženama. Ova kvota je povećala učešće žena u radu Skupštine Crne Gore sa 15% na sadašnjih 27%. Promovisana je obaveza većeg političkog učešća žena.

2. INICIJATIVA ZA IZMJENU POSLOVNIKA SKUPŠTINE CRNE GORE (2020)

Predlogom smo zahtijevale da se kroz izmjene i dopune Poslovnika o radu Skupštine propiše minimalna zastupljenost osoba manje zastupljenog pola kako u odnosu na sastav skupštinskih tijela i delegacija, tako i u izboru i imenovanjima potpredsjednika Skupštine i predsjednika skupštinskih tijela.

Rezultat: izmjenjen poslovnik Skupštine CG i propisano jedno potpredsjedničko mjesto za pripadnike manje zastupljenog pola. Izabrana je potpredsjednica Skupštine Crne Gore.

3. INICIJATIVA ZA UVOĐENJE KVOTA U ZAKON O VLADI (2022)

Predlog Centra za ženska prava je da se Zakonom o Vladi propiše dužnost mandataru da prilikom predlaganja sastava Vlade vodi računa o rodnoj ravnopravnosti tako što će u izboru kandidata težiti rodnom paritetu, te predvidjeti zakonska obaveza da u konačnom prijedlogu

članova za sastav Vlade među kandidatima ne bude manje od 40% predstavnika manje zastupljenog pola. Ukoliko predložena struktura Vlade predviđa potpredsjednička mjesta, Zakon o Vladi bi trebalo da predvidi da za ovu funkciju bude predložen kandidat iz reda manje zastupljenog pola.

Zakonom o Vladi takođe bi trebalo ustanoviti zaštitne mehanizme kojim bi se obezbijedila primjena kvote za manje zastupljeni pol.

Rezultat: Predlog upućen Radnoj grupi za izradu Zakona o Vladi i nadležnom Ministarstvu javne uprave.

4. PODRŠKA KLUBU ŽENA SKUPŠTINE CRNE GORE

Centar za ženska prava je podržao svečanu ceremoniju formiranja Ženskog kluba u Skupštini Crne Gore, organizovanu 05. marta 2021. godine.

“U vremenu podjela, povećanih društvenih tenzija, u vremenu suočavanja sa ekonomskim, zdravstvenim i socijalnim posljedicama pandemije, osnivanje Ženskog kluba šalje snažnu poruku solidarnosti i zajedništva, daje primjer kako se različite političke akterke mogu udružiti u stvaranju boljeg društvenog ambijenta za ostvarivanje participativne demokratije i ravnopravnosti – u stvaranju parlamenta koji će biti istinski predstavnički dom svih naših građanki i građana.” (iz govora direktorice CZP)

BORBA PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA ZALAGANJE ZA HARMONIZACIJU NACIONALNIH ZAKONA I POLITIKA SA KONVENCIJOM SAVJETA EVROPE O SPRJEČAVANJU I SUZBIJANJU NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U PORODICI

U sklopu ove višegodišnje inicijative organizovali smo različite aktivnosti : javne kampanje, izrađen je program obuke za pravosuđe i druge institucije uključene u primjenu Konvencije, konferencije, predavanja , gostovanja u medijima, pisanje izvještaja nevladinih organizacija o primjeni Konvencije i komunikaciju sa ekspertskim tijelom GREVIO, učestvovali u radnim grupama za donošenje relevantnih politika i za izmjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici ,Krivičnog zakonika Crne Gore, Porodičnog zakona itd. U saradnji sa Vrhovnim sudom i Fondacijom Petrović Njegoš organizovali smo prvu Nacionalnu konferenciju o Istanbulskoj konvenciji, na kojoj se preko 120 predstavnika pravosuđa , policije i sektora socijalne zaštite upoznao sa njenim standardima i sadržajem.

Rezultati:

- Odredbe Krivičnog zakonika Crne Gore su u velikoj mjeri usklađene sa Istanbulskom konvencijom, uvedena nova krivična djela koja sankcionišu oblike nasilja definisane Konvencijom, uključujući i zloupotrebu tuđeg snimka, fotografije, portreta, audio zapisa ili spisa sa seksualno eksplicitnim sadržajem, uvedena definicija silovanja koja se zasniva na odsustvu pristanka žrtve umjesto na upotrebi sile, proširena definicija članova porodice, pooštrene kazne za nasilje u porodici i djela protiv polnih sloboda,

propisane zaštitne mjere i u krivičnom postupku (2017, 2022)

- Izmijenjen Porodični zakon i zabranjena medijacija u slučajevima nasilja u porodici, nasilje u porodici prepoznato kao gruba zloupotreba roditeljskog prava (2015)
- pripremljen Predlog izmjena i dopuna Zakona o zaštiti od nasilja u porodici (2022)
- Pripremljen Predlog izmjena i dopuna Zakona o obeštećenju žrtava krivičnih djela nasilja (2016)
- Urađeni komentari na niz strateških dokumenata, protokola i pravilnika koji se odnose na zaštitu žena i djece od nasilja, uključujući i Uputstvo za tužioce, urađeno više monitoring izvještaja, informativnih brošura za zaštitu prava žrtava, analiza kaznene politike itd.

UNAPRJEĐENJE SOCIO-EKONOMSKOG POLOŽAJA ŽENA I DJECE

1. INICIJATIVA ZA FORMIRANJE ALIMENTACIONOG FONDA (2021)

Suočeni sa dugogodišnjim problemom i siromaštvom djece čiji roditelji ne plaćaju izdržavanje i time dovode u pitanje njihove osnovne egzistencijalne potrebe, pokrenuli smo Inicijativu za uspostavljanje Alimentacionog fonda, koju smo konkretizovali izradom Nacrta zakona o privremenom izdržavanju djece, kojim država preuzima obavezu redovne isplate alimentacije onoj djeci čiji roditelji ne poštuju tu obavezu. Nacrt smo uputili Ženskom klubu Skupštine Crne Gore, koji je postao naš partner u zagovaranju usvajanja ovog zakona.

Rezultat: Skupština Crne Gore je zakon usvojila u julu 2022, a stupio je na snagu 1. novembra 2022. Inicijativu smo realizovali zahvaljujući finansijskoj podršci Fonda braće Rokfeler.

2. INICIJATIVA ZA UVOĐENJE SOCIJALNOG STANOVANJA KAO SERVISIA PODRŠKE ŽRTVAMA NASILJA

Glavni grad – Sekretarijat za socijalno staranje i Centar za ženska prava potpisali su Sporazum o saradnji, u cilju podrške žrtvama porodičnog nasilja obezbjeđivanjem smještaja. Rezultat: Sekretarijat za socijalno staranje Glavnog grada obezbijedio je stambenu jedinicu za privremeni smještaj i zbrinjavanje žrtava nasilja u porodici.

Monitoring i izvještavanje

Od početka svog rada, Centar za ženska prava (CŽP) prati sprovođenje politika vezanih za prava žena, koji su osnova za naše izvještavanje i upućivanje preporuka za unaprjeđenje položaja žena u našoj zemlji. Proces praćenja primjene međunarodnih standarda za promociju i zaštitu prava žena uključuje redovnu komunikaciju sa relevantnim tijelima Ujedinjenih nacija (UN CEDAW Komitet, UN Komitet za socijalna, ekonomska i kulturna prava, UPR) , Savjeta Evrope (GREVIO, GRETA), kao sa evropskim institucijama uključenim u proces pridruživanja Crne Gore Evropskoj uniji, prvenstveno Evropskom komisijom i Evropskim parlamentom. Rezultat izvještavanja su relevantne preporuke međunarodnih tijela i sve prisutnija rodna perspektiva u izvještajima Evropske komisije o Crnoj Gori. Pored izvještaja, CŽP je tokom desetogodišnjeg rada dostavio na desetine komentara, sugestija i preporuka za unaprjeđenje i uvođenje rodne perspektive u nacionalne politike.

Odabrali smo neke od ključnih procesa izvještavanja o položaju i pravima žena, koje smo sproveli u prethodnih 10 godina:

ZAJEDNIČKI NVO MONITORING PRIMJENE ZAKONA U OBLASTI NASILJA U PORODICI

Monitoring smo sproveli u partnerstvu sa američkom organizacijom Minnesota Advocates for Human Rights i SOS Telefonom Nikšić, tokom 2015. godine, tokom koje smo posjetili 6 gradova i obavili 60 intervju sa državnim službenicima, policijom, sudijama, tužiocima, zdravstvenim radnicima, CSR, medijatorima i nevladinim organizacijama (NVO), a potom su obavljeni i naknadni intervjui 2016. i 2017. godine. Rezultat je sveobuhvatni izvještaj koji otkriva neke dobre prakse i inicijative, ali i nedostatak znanja, štetne stavove i nedostatke u odgovorima svih aktera sistema.

IZVJEŠTAVANJE O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI I PRAVIMA ŽENA U OKVIRU NVO KOALICIJE ZA MONITORING POGHLAVLJA 23

CŽP je u okviru Koalicije NVO za praćenje pregovora sa Evropskom unijom - Poglavlje 23, tokom 2013. godine kreirala i uređivala dio izveštaja Koalicije koji se odnosio na prava žena i rodnu ravnopravnost. Rezultat: Predstavlj-

na su 3 polugodišnja izvještaja i održane 3 konferencije za medije. Izvještaji su pružili procjenu dostignuća Crne Gore u skladu sa preporukama Evropske komisije (oktobar 2012), a dostavljeni su crnogorskoj Vladi, relevantnim institucijama i Evropskoj komisiji (EK).

Izvještavanje smo nastavili samostalno, kroz trogodišnje članstvo u Radnoj grupi za Poglavlje 23 (2019-2022)

IZVJEŠTAJ O REZULTATIMA PRAĆENJA PRIMJENE LOKALNIH POLITIKA U ZAŠTITI OD RODNO ZASNOVANOG NASILJA

Izvještaj je izrađen u okviru regionalnog EU projekta „Udruženim naporima – Ka novim evropskim standardima u zaštiti žena od rodno zasnovanog nasilja“ koji je vodio Autonomni ženski centar iz Beograda, a u kojem je Centar za ženska prava učestvovao kao dio koalicije od 27 partnerskih organizacija iz regiona.

IZVJEŠTAVANJE O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI I PRAVIMA ŽENA U OKVIRU UPR KOALICIJE

CŽP je učestvovao u 2 ciklusa izvještavanja koalicije nevladinih organizacija za Univerzalni periodični pregled (UPR). UPR je jedinstveni mehanizam Savjeta za ljudska prava (HRC) Ujedinjenih nacija (UN), koji ima za cilj poboljšanje stanja ljudskih prava u svakoj od 193 države članice UN.

U okviru NVO Koalicije, urađena su 2 polugodišnja izvještaja koje smo predstavili na konferencijama za medije.

U toku je treći ciklus izvještavanja za koji smo pripremili samostalni izvještaj o realizaciji prethodnih preporuka država članica koje se odnose na prava žena i rodnu ravnopravnost. Izvještaj ćemo predstaviti na pripremnoj sesiji UN u Ženevi, u aprilu 2023. godine.

IZVJEŠTAVANJE O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI I ŽENSKIM PRAVIMA U OKVIRU EU INTEGRACIJA

CŽP svoje monitoring izvještaje redovno dostavlja evropskim institucijama, a održava i godišnje sastanke sa DG NEAR, predstavnicima Evropskog parlamenta i članovima Delegacije EU - POSP (Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje), predstavnicima Generalnog direktorata za spoljne poslove Evropskog parlamenta, uz podršku Fondacije Kvinna Till Kvinna.

Rezultat: Izvještaji o napretku Crne Gore i Rezolucije Evropskog parlamenta za Crnu Goru uključuju rodnu perspektivu i preporuke za unaprjeđenje položaja žena i marginalizovanih grupa.

IZVJEŠTAVANJE KOMITETU UJEDINJENIH NACIJA ZA EKONOMSKA, SOCIJALNA I KULTURNA PRAVA (CESCR)

CŽP je u okviru NVO Koalicije bio uključen u pripremanje izvještaja iz sjenke za Komitet Ujedinjenih nacija za ekonomska, socijalna i kulturna prava (CESCR) Izvještaj iz sjenke je podnešen i preporuke upućene državi bile su u skladu sa našim zaključcima.

IZVJEŠTAJ ZAŠTITA DJECE ŽRTAVA I SVJEDOKA NASILJA U PORODICI U CRNOJ GORI

Izvještaj o monitoringu primjene Istanbulske konvencije i Smjernica UN o pravosudnim pitanjima koji uključuju djecu žrtve i svjedoke krivičnih djela, nastao je 2018. godine uz finansijsku podršku UNICEFa, u okviru projekta: "Zaštita žena i djece od porodičnog nasilja: Ka poboljšanom institucionalnom odgovoru".

IZVJEŠTAVANJE IZ SJENKE GREVIO KOMITETU

CŽP je, u saradnji sa partnerskim organizacijama (Sigurna ženska kuća, SOS Nikšić, SOS Podgorica) izradio prvi izvještaj iz sjenke o implementaciji Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Crnoj Gori. U izradi izvještaja organizacije su se oslanjale na sopstveno iskustvo u pružanju podrške ženama i djeci žrtvama nasilja u porodici i informacije koje su prikupljale tokom redovnog praćenja žena i djece u procedurama i postupcima koji su se vodili pred crnogorskim institucijama nakon prijavljivanja nasilja. Rezultat izvještavanja su pravno obavezujuće preporuke koje je Crnoj Gori 2018. godine uputio GREVIO – ekspertsko tijelo koje prati primjenu Konvencije, a koje u velikoj mjeri reflektuju nalaze NVO izvještaja.

IZVJEŠTAJ IZ SJENKE KOMITETU UJEDINJENIH NACIJA ZA ZABRANU DISKRIMINACIJE ŽENA (CEDAW)

CŽP je do sada izradio 2 izvještaja iz sjenke koje smo predstavili CEDAW Komitetu 2017. i 2022. godine. Rezultat izvještavanja su preporuke CEDAW Komiteta Crnoj Gori reflektuju stanje iz našeg izvještaja, prvenstveno u oblast nasilja nad ženama , selektivni abortusi i druge diskriminatorne prakse, posebno ranjivi položaj samohranih majki i njihove djece, kao i žena iz marginalizovanih grupa.

PRAĆENJE NACIONALNIH POLITIKA ZA SUZBIJANJE TRGOVINE LJUDIMA U BIH, MAKEDONIJI, SRBIJI I CRNOJ GORI NA BAZI POSEBNO OSMIŠLJENOG SISTEMA ZA MONITORING

U cilju unaprjeđenja položaja i prava žrtava trgovine ljudima, CŽP je izradio dva monitoring izvještaja, kao dio aktivnosti regionalnih projekata BAN II i BAN III, koje je finansirala Evropska komisija, a sprovodila NVO ASTRA u partnerstvu sa organizacijama iz regiona, među kojima je i CŽP. Za njihovu izradu je oformljena radna grupa sastavljena od predstavnika nadležnih organa i nevladinog sektora.

Prvi izvještaj Monitoring i evaluacija zakona i politika za suzbijanje trgovine ljudima i njihova implementacija u Crnoj Gori u 2014. i 2015. godini ukazuje na određene tendencije u sudskoj praksi koje se javljaju zbog nedostataka u domaćem zakonodavnom okviru i nedosljedne primjene postojećih zakonskih rješenja i prepreka u pogledu pravilnog sagledavanja i razumijevanja položaja žrtava trgovine ljudima tokom krivičnih istraga, kao i u sudskim postupcima. Monitoring i evaluacija politika za suzbijanje trgovine ljudima u Crnoj Gori: za period 2018 – 2020. obuhvata sve evidentirane slučajeve trgovine ljudima, uključujući i one koje su odbačeni ili prekvalifikovani u drugo krivično djelo. U izvještaju su obrađeni zakon i nacionalni pravni okvir za kriminalizaciju trgovine ljudima, identifikaciju i zaštitu žrtava. Analize su ukazale na potrebu nalaženja konkretnijeg odgovora na uočene probleme, posebno u domenu podrške žrtvama i ostvarivanju njihovih prava.

IZVJEŠTAJI O ZADOVOLJSTVU ŽENA SA ISKUSTVOM NASILJA U PORODICI USLUGAMA KOJE PRUŽAJU CENTRI ZA SOCIJALNI RAD I SPECIJALIZOVANE NEVLADINE ORGANIZACIJE

Urađena su 2 izvještaja na osnovu istraživanja koje smo sproveli 2020. i 2021. godine u okviru regionalnog projekta Institucionalizacija kvalitetnih usluga rehabilitacije i integracije za žrtve nasilja, uz finansijsku podršku Austrijske razvojne agencije.

ANALIZA KAZNE NE POLITIKE U KRIVIČNIM I PREKRŠAJNIM PREDMETIMA U OBLASTI PORODIČNOG NASILJA

Analiza je rezultat saradnje Savjeta Evrope i Centra za ženska prava, a nastala je u okviru projekta Savjeta Evrope i Evropske unije „Borba protiv zlostavljanja i nekažnjivosti i unapređenje primjene prakse Evropskog suda za ljudska prava na nacionalnom nivou“, kao dio programskog okvira Evropske unije i Savjeta Evrope „Horizontalni instrument za zapadni Balkan i Tursku“ (Horizontalni instrument)

IZVJEŠTAVANJE O RODNO-ZASNOVANOJ DISKRIMINACIJI U OBLASTI RADA I ZAPOSŁJAVANJA U CRNOJ GORI

CŽP je u periodu od 2018-2022 izradio dva izvještaja o Rodno zasnovanoj diskriminaciji u oblasti rada i zapošljavanja u Crnoj Gori , u okviru regionalnog projekta “Osnaživanje organizacija civilnog društva u borbi protiv diskriminacije i jačanje ženskih radnih prava” koji smo sproveli u saradnji sa partnerskim organizacijama sa Kosova, BiH, Albanije, Makedonije i Srbije, uz finansijsku podršku EU. Izvještaj se bavi problemom rodne diskriminacije u oblasti rada i zapošljavanja kroz analizu pravnog okvira, njihovo usklađivanje sa pravnim tekovinama EU iz oblasti rodne ravnopravnosti; ispituje rasprostranjenost i prirodu diskriminacije kao i odgovor institucija na slučajeve diskriminacije i nudi preporuke za suzbijanje ovog problema. Prva verzija izvještaja objavljena je 2019. godine, dok je drugi izvještaj prezentovan 2022. godine

Koalicija ženskih NVO vođena Mrežom žena Kosova je izradila je i 2 regionalna izvještaja o rodno zasnovanoj diskriminaciji u oblasti rada na zapadnom Balkanu. Prema izvještaju, institucije ne prikupljaju adekvatno rodno raščlanjene podatke o prijavljenim slučajevima, inspektori rada nemaju

dovoljan nivo znanja o ovom problemu u cijelom region, a samo mali broj institucija ima iskustva u tretiranju slučajeva rodno zasnovane diskriminacije na radu. Regionalni monitoring izvještaji su uspješno predstavljeni u Briselu, predstavnicima evropskih institucija, medijima i civilnom sektoru.

RODNA ANALIZA PARLAMENTARNIH IZBORA 2020

Ova studija nudi kratku analizu zastupljenosti žena na parlamentarnim izborima u Crnoj Gori 2020. godine, kao i pregled implementacije rodnih kvota za izbore i njihovih efekata na parlamentarnu zastupljenost žena. Nastala je u okviru aktivnosti regionalnog projekta "Unapređenje rodne ravnopravnosti u procesu pristupanja EU", koji finansira Evropska unija, a sufinansira SIDA.

RODNA ANALIZA JAVNE UPRAVE U CRNOJ GORI

Analiza je nastala 2022. godine u okviru aktivnosti regionalnog projekta "Unapređenje rodne ravnopravnosti u procesu pristupanja EU", koji finansira Evropska unija, a sufinansira SIDA. Njen cilj je da doprinese reformi javne uprave na osnovu specifičnih potreba žena i muškaraca – posebno žena i muškaraca iz siromašnih i marginalizovanih zajednica i da osigura da javne politike, investicije i usluge bolje odgovaraju na potrebe svih građana/ki.

Pomenuti izvještaji su dostupni na web stranici Centra za ženska prava: <https://womensrightscenter.org/category/publikacije/>

Obuke i edukativni programi

INSTITUCIJE

Centar za ženska prava je svoja znanja i dugogodišnju praksu u pružanju direktne podrške ženama sa iskustvom rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije pretečio u brojna predavanja, tribine i edukativne programe, čiji je cilj unaprijeđenje institucionalnog odgovora na rodnu diskriminaciju i nasilje nad ženama i djecom. Inicirali smo i organizovali prve obuke o standardima Konvencije Savjeta Evrope o suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) i standardima Konvencije za zabranu svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), čiji je rezultat uspostavljanje redovnih godišnjih programa za pravosuđe i direktna primjena ovih standarda u tužilačkoj i sudskoj praksi. Ostvarili smo saradnju sa Vrhovnim sudom Crne Gore, Centrom za obuku u sudstvu i tužilaštvu, Kancelarijama Savjeta Evrope, UNICEF-a, Ministarstvom rada i socijalnog staranja i Ministarstvom za ljudska i manjinska prava.

Tokom 10 godina rada na našim obukama je učestvovalo preko 600 sudija, tužilaca, socijalnih radnika/ca, policije i predstavnika/ca drugih institucija koje se bave problematikom rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije. Izvajamo neke od najvažnijih:

OBUKE ZA PRIMJENU PROTOKOLA O POSTUPANJU INSTITUCIJA U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI 2012-2013

Organizovali smo 4 obuke u Podgorici i Kotoru, a pohađalo ih je preko 40 predstavnika/ca centara za socijalni rad, policije, pravosuđa i zdravstva. Obuke su finansijski podržane od Kancelarije UNDP u Crnoj Gori.

TRENING ZA ADVOKATE O ZASTUPANJU ŽENA ŽRTAVA NASILJA 2013

U saradnji sa Advokatskom komorom, organizovali smo prvu obuku za advokate o zastupanju žena žrtava nasilja. Trening je pohađalo 26 advokata koji su bili u prilici da steknu osnovna znanja o problemu nasilja nad ženama, primjeni nacionalnog zakonodavstva u oblasti zaštite žena od nasilja,

standardima Istanbulske konvencije i praksi Evropskog suda za ljudska prava, kroz studije slučajeva. Tom prilikom smo izradili i Priručnik za advokate o zastupanju žena žrtava nasilja. Obuke su dio projekta koji smo realizovali u partnerstvu sa Udruženjem sudija Crne Gore, uz finansijsku podršku Američke Ambasade u Podgorici.

PRVA NACIONALNA KONFERENCIJA O ISTANBULSKOJ KONVENCIJI 2014.

Odmah nakon ratifikacije Istanbulske konvencije, organizovale smo, u saradnji sa Vrhovnim sudom i Fondacijom Petrović, prvu Nacionalnu konferenciju sa ciljem promocije Konvencije i njenih pravno obavezujućih standarda. Preko 120 predstavnika policije, sudstva, tužilaštva i centara za socijalni rad se po prvi put upoznao sa ključnim aspektima Konvencije i obavezama države koje iz nje proizilaze.

EDUKATIVNI PROGRAM ZA PREDSTAVNIKE PRAVOSUĐA O RODNO ZASNOVANOM NASILJU 2015

CŽP tim je osmislio Edukativni program za predstavnike pravosuđa o rodno zasnovanom nasilju po kojem je održano 6 obuka za preko 100 predstavnika/ca pravosuđa. Program je iste godine usvojen od strane Koordinacionog odbora Centra za edukaciju sudija i Sudskog savjeta, a potom uvršten u redovnu godišnju edukaciju sudstva. Danas program sprovodi ga Centar za edukaciju u sudstvu i tužilaštvu u saradnji sa Centrom za ženska prava i drugim relevantnim akterima. Kao rezultat ovih treninga unaprijeđena je sudska praksa i kvalitet saradnje sa pravosuđem u oblasti rodno zasnovanog nasilja. Do danas je organizovano još najmanje 6 obuka po ovom programu, za preko 100 predstavnika pravosuđa.

NASILJE U PORODICI I RIZICI PO DJECU - PREMA SVEOBUHVAATNOM RJEŠENJU 2017

Centar za ženska prava je uz podršku UNICEF-a i Evropske unije organizovao konferenciju „Nasilje u porodici i rizici po djecu - prema sveobuhvatnom rješenju“ zaštite djece koja su izložena nasilju u porodičnom okruženju.

sa ciljem unaprjeđenja znanja o rizicima i najboljim načinima zaštite djece koja su izložena nasilju u porodičnom okruženju. Na konferenciji je učestvovalo oko 120 profesionalaca/ki zaposlenih u sistemu socijalne zaštite, pravosuđu, obrazovnim ustanovama, čija nadležnost uključuje postupanje u predmetima koji se tiču nasilja u porodici, porodičnih odnosa, starateljstva, predstavnici institucija/ustanova koje intervenišu u slučajevima nasilja u porodici i programima za djecu izloženu nasilju, profesionalci/ke koji se obučavaju za rad sa nasilnicima, terapeuti, psiholozi, pedagozi, NVO koji pružaju usluge ženama koje su pretrpjele nasilje, zastupnici/djece, advokati, medijatori.

Nakon konferencije je uslijedio dvodnevni trening koji je vodio renomirani međunarodni ekspert, g. Landi Bankroft, specijalista za porodične odnose sa višedecenijskim iskustvom u radu sa nasilnim muškarcima i njihovim porodicama, koji je radio i kao klinički supervizor, evaluator za starateljstvo, istražitelj zlostavljanja dece i sudski vještak. Autor je pet knjiga u ovoj oblasti, uključujući i američki bestseler o porodičnom nasilju "Zašto on to radi" i koautor knjige "Nasilnik kao roditelj". Obuku je pohađalo oko 30 predstavnika/ca institucija, među kojima po prvi put i sudski vještaci.

<http://womensrightscenter.org/me/aktuelnosti/konferencija-i-dvodnevni-trening-o-nasilju-u-porodici-i-rizicima-po-djecu/>

RODNA RAVNOPRAVNOST SA POSEBNIM OSVRTOM NA KONVENCIJU O ELIMINACIJI SVIH OBLIKA DISKRIMINACIJE ŽENA (CEDAW) 2018.

Usaradnji sa Centrom za obuku u sudstvu i tužilaštvu organizovali smo stručni skup «Rodna ravnopravnost sa posebnim osvrtom na Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i njenu praktičnu primjenu» i kreirali program obuke koji je ušao u redovni godišnji program obuke za pravosuđe i koji se od tada sprovodi u kontinuitetu. Obuke je do danas prošlo više od 60 predstavnika/ca pravosuđa.

PODRŠKA SLUŽBAMA ZA POMOĆ OŠTEĆENIMA I SVJEDOCIMA – PSIHOLOŠKA PRVA POMOĆ I UPUĆIVANJE 2019

U praksi smo vidjeli da je podrška žrtvama /svjedocima ključna za njihovu zaštitu tokom sudskih postupaka i pristup pravdi, pa smo u saradnji

sa Vrhovnim sudom Crne Gore, organizovali prvi trening za službe za pomoć oštećenima i svjedocima, koje su ustanovljene pri crnogorskim sudovima. Trening je posvećen obuci zaposlenih u pomenutim službama, kako bi pružali kvalitetnu i efikasnu podršku žrtvama porodičnog nasilja, trgovine ljudima i krivičnih djela protiv polnih sloboda. Obuka je organizovana uz podršku Evropske unije, u okviru regionalnog projekta „Balkans Act NOW! – BAN III“, čiji je nosilac NVO ASTRA iz Beograda, a CŽP partnerska organizacija za Crnu Goru.

SERIJA AKREDITOVANIH OBUKA O NASILJU NAD ŽENAMA I DJECOM 2019

Organizovali smo seriju od 3 obuke akreditovanom kod Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja Srbije i Zavoda za socijalnu i dječiju zaštitu Crne Gore, po autorskom programu Autonomnog ženskog centra iz Beograda, čija smo partnerska organizacija u Crnoj Gori. Obuke je prošlo oko 70 predstavnika svih institucija uključenih u sistem zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u porodici, a realizovane su u 3 modula:

1. modul „Nasilje u porodici i institucionalna zaštita“ – prošao je 21 predstavnik/ca relevantnih institucija. Teme obrađivane na seminaru uključivale su postojeće predrasude o partnerskom i porodičnom nasilju, mehanizme porodičnog nasilja, posledice psihičkog nasilja na žrtve, predstave o karakteristikama žrtve i nasilnika, dinamiku porodičnog nasilja kao i osnovne principe rada u oblasti nasilja, proces identifikovanja i dokumentovanja slučajeva nasilja, procjenu stepena ugroženosti žrtve i pitanja nadležnosti i intervencije relevantnih žrtava.

2. modul „Nevidljivi svjedoci i dvostruke žrtve: veza između nasilja nad ženama i zloupotrebe djece“ obuhvatao je metode prepoznavanja rizika od nasilja nad ženama kroz zloupotrebu djece, pitanje veze između nasilja nad ženama i zlostavljanja djece i institucionalnu intervenciju, pitanje povjeravanja djeteta i održavanja ličnih odnosa sa roditeljem kojem dijete nije povjereno u slučajevima u kojima ima nasilja u porodici. Obuku je prošlo 25 učesnika.

3. modul „Procjena i upravljanje bezbjednosnim rizicima u situaciji nasilja u partnerskim odnosima i u porodici“, koji je prošlo 25 predstavnika institucija, razmatrana su iskustva učesnika/ca u procjeni i metode sistematskog ispitivanja bezbjednosnih rizika, bezbjedonosnih rizika, kao i o rizicima koji se javljaju kod nasilja niskog inteziteta; u procesima razvoda i povjeravanja djece; rizicima vezanim za postrazvodno roditeljstvo.

Obuke smo realizovali u okviru projekta „Zaustavljanje nasilja nad ženama na

Zapadnom Balkanu i u Turskoj: Primjena zakona, mijenjanje stavova“, koji sprovode UNDP i UNWOMEN, uz finansijsku podršku Evropske unije, a u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja i Zavodom za socijalnu i dječiju zaštitu.

OBUKE REALIZOVANE U PARTNERSTVU SA SAVJETOM EVROPE 2021-2022

Tokom 2021. i 2022. godine, u saradnji sa Savjetom Evrope organizovali smo 4 obuke za advokate i 2 obuke za Službe za podršku žrtvama i svjedocima krivičnih djela, koje je prošlo preko 100 advokata i savjetnika/ca pri crnogroskim sudovima.

“MULTISEKTORSKI ODGOVOR NA NASILJE NAD ŽENAMA I NASILJE U PORODICI” 2022

Tokom 2022. godine održale smo dvije dvodnevne obuke za oko 40 predstavnika/ca institucija koje su uključene u sistem zaštite od nasilja. Obuke su realizovane u okviru regionalnog projekta “Institucionalizacija kvalitetnih usluga rehabilitacije i integracije za žrtve nasilja“, koji je finansiran od strane Austrijske razvojne agencije. Projekat se realizuje u saradnji sa pet regionalnih organizacija, sa ciljem poboljšanja uslova kvalitetne rehabilitacije i reintegracije žena sa iskustvom nasilja.

Više:

<https://www.facebook.com/womensrightscenter.mne/posts/pfbid02XcUN9xj4ZFqEgRT5E5VFnHmHUASjTrDZq1pYuZaBFHQHmyYL1q8ymPPM-6LizJsvfMI>

<https://www.facebook.com/womensrightscenter.mne/posts/pfbid02s-6groNUgFYQZrGABpyKJiz5Hf4NdNrUAFBnXwNrSWER2p6Q4UAd-VK2XsGKFLtay7l>

CIVILNI SEKTOR

CŽP je u proteklom periodu organizovao veliki broj obuka i predavanja za civilni sektor, prvenstveno nevladine organizacije koje se bave ljudskim pravima, studente Univerziteta Crne Gore, članove Pravne klinike Pravnog fakulteta u Podgorici, mlade i učenike srednjih škola u više crnogorskih gradova, kroz otvorene javne tribine, predavanja i panel diskusije koje je prošlo više stotina osoba.

Treninge o nasilju smo vodili i za organizacije kojima to nije primarna tema, ali koje rade sa ranjivim kategorijama, pa se susrijeću i sa tom problematikom.

Treninzi na temu zajedničkog praćenja primjene zakona u oblasti nasilja u porodici omogućio je zajedničku stručnu NVO akciju praćenja, izvještavanja i davanja preporuka za unaprjeđenje zaštite od nasilja u porodici u Crnoj Gori, kako u pogledu ocjene sprovođenja tako i u odnosu na buduća unaprjeđenja politike i zakonodavstva. U cilju udruživanja ženskih nevladinih organizacija u procesima izvještavanja, CŽP je organizovao seminare o izvještavanju UN CEDAW komitetu i Ekspertskoj grupi Savjeta Evrope za sprječavanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO).

Saradnja sa institucijama

SPORAZUMI O SARADNJI

Memorandum o saradnji sa Vrhovnim sudom Crne Gore, potpisan je 7. marta 2016. godine. Memorandum nam omogućava da realizujemo aktivnosti praćenja odgovora pravosuđa na slučajeve nasilja u porodici i nasilja nad ženama i da organizujemo program obuke za pravosuđe u cilju unapređenja kapaciteta sudija za implementaciju usvojenih standarda za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, posebno Konvencije Savjeta Evrope o borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Memorandum o saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava potpisan je u julu 2016. godine. Njime je obezbijeđena međusobna saradnja i aktivnosti koje se odnose na praćenje i obuku javnih službenika o rodno zasnovanom nasilju.

Memorandum o saradnji sa Glavnim gradom, potpisan je 2022. godine sa ciljem obezbjeđivanja novog servisa - socijalnog stanovanja za korisnice Centra za ženska prava. Sekretarijat za socijalno staranje Glavnog grada obezbijedio je stambenu jedinicu za socijalno stanovanje za korisnice Centra za ženska prava koje su preživjele nasilje u porodici.

SARADNJA S PARLAMENTOM

UČEŠĆE U RADU "ŽENSKOG PARLAMENTA"

Predstavnice CŽP redovno učestvuju u radu „Ženskog parlamenta“, događaja koji na godišnjem nivou organizuje predsjednica skupštinskog Odbora za rodnu ravnopravnost, na kojem se razmatraju prepreke i metode unapređenja pristupa pravdi žrtava nasilja i ostvarivanja rodne ravnopravnosti u našem društvu. Jedna od ranije usvojenih preporuka je ratifikacija Istanbulske konvencije.

UČEŠĆE NA SJEDNICAMA SKUPŠTINSKOG ODBORA ZA RODNU RAVNOPRAVNOST

Predstavnice CŽP redovno učestvuju na konsultativnim sjednicama i kontrolnim saslušanjima koje organizuje Odbor za rodnu ravnopravnost,

gdje predstallaju stanje u Crnoj Gori kada su u pitanju prava žena, kao što su: političko učešće žena u Crnoj Gori i sprovođenje Nacionalne strategije za zaštitu od nasilja u porodici, propusti institucija u zaštiti prava žena itd.

UČEŠĆE NA SJEDNICI SKUPSTINSKOG ODBORA ZA POLITIČKI SISTEM, PRAVOSUĐE I UPRAVU

Na sjednici održanoj 2014. godine razmatran je amandman Socijalističke narodne partije na Predlog zakona o izboru odbornika i poslanika koji izražava zahtjev CŽP da na izbornim listama jedno od 3 mjesta pripadne manje zastupljenom polu t.j ženama, što je način da se obezbijedi minimum standarda od 30% žena u parlamentu.

UČEŠĆE NA SJEDNICAMA SKUPŠTINSKOG ODBORA ZA EVROPSKE INTE-GRACIJE

Predstavljeni su komentari CŽP na Izvještaj Evropskog parlamenta o Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori za 2021. godinu.

SARADNJA SA ŽENSKIM KLUBOM SKUPŠTINE CRNE GORE

Centar za ženska prava je podržao svečanu ceremoniju formiranja Ženskog kluba u Skupštini Crne Gore, organizovanu 05. marta 2021. Godine I nastavio saradnju na Inicijativi za usvajanje zakona o privremenom izdržavanju djece, koja je uspješno realizovana usvajanjem zakona 2022. godine.

RADNA TIJELA

Članstvo u Radnim grupama za izradu Strategija za postizanje rodne ravnopravnosti (Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava 2013, 2020)

Članstvo u Nacionalnom savjetu za rodnu ravnopravnost - nacionalnom tijelu osnovanom sa ciljem praćenja implementacije nacionalnih politika rodne ravnopravnosti i razmatranja najvažnijih pitanja koja se tiču žena u Crnoj Gori (Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava 2016)

Članstvo u Komisiji za praćenje sprovođenja Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava 2013, 2022)

Učešće u Radnoj grupi za izradu Strategije zaštite od nasilja nad djecom (Ministarstvo rada i socijalnog staranja 2015)

Članstvo u Radnoj grupi za Poglavlje 23 (2019-2021)

Članstvo u Nacionalnom savjetu za praćenje Istanbulske konvencije (Ministarstvo rada i socijalnog staranja 2020)

Članstvo u Radnoj grupi za izradu Akcionog plana za primjenu Istanbulske konvencije (Ministarstvo rada i socijalnog staranja 2022)

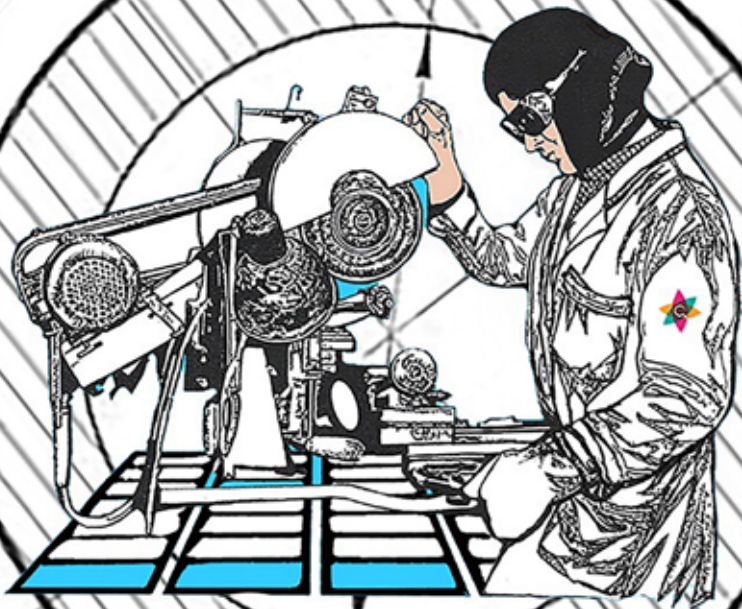
Članstvo u Radnoj grupi za izradu Protokola o postupanju institucija u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Ministarstvo rada i socijalnog staranja 2017)

Članstvo u Radnoj Grupi za izmjene i dopune Krivičnog zakonika Crne Gore (Ministarstvo pravde 2021 -)

Članstvo u Radnoj grupi za izmjene i dopune Zakona o zaštiti od nasilja u porodici (Ministarstvo pravde 2021-)

Članstvo u Operativnom timu ova za borbu protiv porodičnog nasilja i nasilja nad ženama (Ministarstva unutrašnjih poslova 2018.)

Članstvo u Nacionalnom timu za identifikaciju žrtava trgovine ljudima (Ministarstvo unutrašnjih poslova 2020.)

KULTURA

umjetnost kao izraz otpora
i kanal za prenošenje znanja

UMJETNIČKE
RADIONICE
TEORIJSKE -
RADIONICE
PREDAVANJA
IZLOŽBE
PROTESTI
FILMSKE
PROJEKCIJE
DISKUSIJE

Program povezuje umjetnike i aktiviste za ljudska prava iz različitih profesionalnih oblasti u zajedničku borbu protiv nekulture nasilja. Kroz umjetničke i edukativne aktivnosti, kritikujemo aktuelne diskriminatorne obrasce i zastupamo principe feminizma i antifašizma.

Iskustvo skoro dvije hiljade žena koje je Centar podržao tokom svog rada govori nam da pravni sistem naše zemlje i dalje ignoriše nasilje nad „nježnijim polom“. Čak ni brutalna ubistva žena nisu pokrenula državne institucije da rade svoj posao. Pravni sistem funkcioniše po principu koliko moći toliko prava/muzike, pod diktaturom patrijarhata koji žene drži na pristojnoj distanci od pozicija odlučivanja, ali i od uživanja svojih osnovnih prava.

Sa druge strane, jednako sistematski se naše društvo drži na pristojnoj distanci od kulture, pretvoreno u plodno tlo za bujanje nasilja i ignorancije. Uprkos velikom broju talentovanih umjetnika, vlada Crne Gore ne ulaže u njihov profesionalni razvoj: isključeni iz dešavanja na umjetničkoj sceni, bez prilika da predstavljaju svoj rad, često bez prostora za rad, veliki broj umjetnika usmjerava kreativnost na puko preživljavanje i odustaje od umjetničke karijere.

Naše iskustvo u oblasti umjetnosti govori da je ona moćan agens promjena: Komunicirajući sa osobama različitog pola, starosne dobi, nivoa obrazovanja, umjetnost nadilazi osjećaj nacionalne, vjerske ili etničke pripadnosti i zbog toga je nepohodna u društvenoj komunikaciji. Ulaganjem u njen razvoj, društvo izoštrava percepciju, razvija

JEDNAKE PLATE ZA ISTI RAD

kritičku svijest, prozire fraze, proceduralne transparentije i lažne iskaze koji stižu sa visokih položaja. Društvo na većem stepenu kulturne pismenosti manje je podložno manipulaciji i time ima više šansi u izboru kvalitetnih zastupnika svojih prava.

Stoga, okupljamo mlade umjetnike koje takođe pogađa patnja naših sestara, majki i drugarica da se zajedno odupremo brutalnosti koja se gura pod itisone institucija. Učeci iz NOBa kako su se umjetnici i revolucionari ujedinili u otporu fašizmu, kako su razumjeli umjetnost i kao izraz borbenog duha i kao kanal za prenošenje znanja narodu, i, na kraju, podstičući ga na kreativnost, uspjeli da ga opismene i emancipuju, formulišemo korake i principe našeg otpora.

Tanja Markuš, umjetnica /
koordinatorka Programa za kulturu

8 **MART**
BORBENI
DAN ŽENA

“Centar za ženska prava” je, reagujući na konzumerističku eksploataciju ovog praznika. 2016 godine, zajedno sa NVO “Anima”, obnovio obilježavanje 8. marta kao političkog praznika žena.

Cilj nam je bio da mu povratimo politički značaj kao dana na koji žene izlaze na ulice da slave prava koja su ostvarile i da ukažu na prepreke u ostvarivanju tih prava. Svake godine, pozivamo sve

gradjane koji žele ravnopravnost, bez obzira na naciju, vjeru ili pol, da se zajedno odupremo obamrlosti društva i korumpiranom sistemu, koji nas iznova gura u siromaštvo i sve dublje podjele.

ŽENE!
MAJKE, KRALJICE,
SESTRE, BABE, VJEŠTICE,
RADNICE, VJERNICE, AKTIVISTKINJE,
POLITIČARKE, NEZAPOSLENE, IZBJEGLICE,
BUNTOVNIČICE, SELJANKE, PREDUZETNICE,
ODBOJNICE, LEZBEJKE, ANARHISTKINJE,
DAME, GOSPODE I DRUGARICE,

SVE MI, "RASUTE MEĐU MUŠKARCIMA",
UDRUŽIMO SE U OTPORU DISKRIMINACIJI,
ZA PRAVEDNIJE I SOLIDARNIJE DRUŠTVO,
OSMOMARTOVSKIM MARŠEM,
KOJIM GODINAMA ARTIKULIŠEMO
NEZADOVOLJSTVO POSTOJEĆIM
I SNOVE O MOGUĆEM.

Plakat je rezultat suradnje građanki i građana, organizacija i grupa iz područja ženske ravnopravnosti.

proglasi

**PRIDRUŽITE
NAM SE
DA ZAJEDNO
AFIRMIŠEMO
8. MART
KAO POLITIČKI
PRAZNIK**

8. MART 2016.

CILJEVI:
UKAZIVANJE NA TEŠKI
POLOŽAJ I STANJE PRAVA
ŽENA U CRNOJ GORI;
VIDLJIVOST NAŠEG RADA;
AFIRMACIJA SOLIDARNOSTI;
AFIRMACIJA ANTIFAŠIZMA;
ZAJEDNIČKO DJELOVANJE;
ZNAJANJE, AKCIJA, NENASILJE,
ODGOVORNOST, SOLIDARNOST,
SLOBODA!

**8. MART
2017**

JOŠ UVIJEK ŽIVIMO U USLOVIMA KOJI ZAHTIJEVAJU BORBU ZA ISTA PRAVA ZA KOJA SU SE BORILE NAŠE SESTRE POČETKOM PROŠLOG VIJEKA, MARŠIRAJUĆI POD PAROLAMA "HLEB I RUŽE" I "HLEB I MIR". JOŠ UVIJEK JE HLEB NA PRVOM MJESTU, JER SE VELIKI PROCENAT ŽENA BORI ZA GOLU EGZISTENCIJU, KOJA JOŠ UVIJEK NE ZNAČI ŽIVOT. JOŠ UVIJEK SU NACIONALIZAM I NETOLERANCIJA GLAVNO ORUĐE MANIPULACIJE KOJIM SE SKREĆE PAŽNJA GRAĐANA SA OVIH SUŠTINSKIH PROBLEMA, A REVOLT KOJI ONI IZAZIVAJU PRETVARA "U LOŠU ENERGIJU" - NASILJE I MRŽNJU. SVJEDOCI SMO UKIDANJA, IGNORISANJA I GRUBOG KRŠENJA TEŠKO STEČENIH PRAVA, ZBOG ČEGA INSISTIRAMO NA KONTINUITETU OSMOMARTOVSKIH MARŠEVA I KONFERENCIJA.

OVOGODIŠNJIM OBILJEŽAVANJEM MEĐUNARODNOG DANA ŽENA UKAZUJEMO NA SIROMAŠTVO I TEŽAK POLOŽAJ ŽENA I POZIVAMO NA OTPOR SVE PRISUTNIJOJ MARGINALIZACIJI ŽENA I MILITARIZACIJI DRUŠTVA.

CENTAR ZA ŽENSKA PRAVA I ANIMA

**I HLEB
I MIR
I RUŽE**

8. MART

PROGLAS

NI KRIK, NI TIŠINA
NI BIJEDA NI POHLEPA
NI MANTIJA NI PARTIJA
NI NACIJA NI INFLACIJA
NI CENZURA NI TORTURA
NI DEVASTACIJA,
NI MALVERZACIJA

MRŠ FAŠIZMU,
MRŠ NACIONALIZMU
MRŠ MIZOGINIJU
MRŠ ŠOVINIZMU
MRŠ HOMOFBIJI
MRŠ RASIZMU
MRŠ KLERIKALIZMU
MRŠ NEPOTIZMU
MRŠ SIROMAŠTVU
MRŠ ELITIZMU

NI SILOM, NI PREVAROM
NI UCJENOM, NI PREDAJOM

CENTAR ZA ŽENSKA PRAVA
ANIMA

NEĆEMO TWEET
NI IZRAZE ZABRINUTOSTI
ZVANIČNIH TIJELA
NAD POLOMLJENIM
TIJELOM ŽENE

NEĆEMO STORY,
ZVANIČNO SAOPŠTENJE.

NEĆEMO SUČUT
UČUTKIVANJE,
PREČUTKIVANJE
NE TU VRSTU TIŠINE

NEĆEMO "PODIZANJE SVIJEŠTI"
NI "PRAVDU", "BUDUĆNOST",
"RODOLJUBLJE"

POSEBNO NE "RAVNOPRAVNOST"
("RODNU", "KLASNU", "SUŠTINSKU")
UVIJENU U PROTOKOLARNE FRAZE

DOBRU FRAKTURU PATRIJARHATA
VAM ŽELIMO.

NIJEDNO REBRO,
KLJUČNU KOST, VILICU, NOS, OKO
MANJE!

**8. MART
2019.**

STOTINU 8. MARTOVA MARŠIRA SA NAMA DANAS. STOTINE SESTARA,
DRUGARICA, MAJKI, RADNICA, KOLEGINICA, ŠTRAJKKAČICA, LJUBAVNICA,
PRETKINJA I PRIJATELJICA UCVRSCUJE NAŠ KORAK I SNAŽI NAŠ GLAS
DOK UZVIKUJEMO STOTINU GODINA STARE PAROLE:

"MI U OVOJ ZEMLJI DANAS OTIMAMO ŽIVOT, BORIMO SE, NA SRAMOTU
DANAŠNJE DRŽAVE, ZA SJUTRAŠNJU KORU HLJEBA I SPAŠAVANJE IZ
ČELJUSTI POMORA I KONAČNE PROPASTI JOŠ PREOSTALE TEKOVINE,
KOJE GROZNI RAT NIJE USPIO DA UNIŠTI.

DANAS ĆE SVJESNE ŽENE OSUDITI IDIOTSKI I HAOTIČNI POREDAK
KAPITALISTIČKOG DRUŠTVA I DEMONSTRIRATI ZA OSTVARIVANJE
SOCIJALISTIČKOG DRUŠTVA U KOME ĆE ŽENA BITI RAVNA MUŠKARCU
U SVEMU, KAKO U DUŽNOSTIMA, TAKO I U PRAVIMA."

DRŽAVA JE DANAS PUNA "SOCIJALISTA", ALI OD SOCIJALIZMA NI TRAGA.
OD BORBE NE ODUSTAJE NIKO KO VIDI DA STOLJEĆE NIJE BILO DOVOLJNO
ZA POSTIZANJE RAVNOPRAVNOSTI I SOCIJALNE PRAVDE.

OD BORBE NE ODUSTAJE NIKO KO VIDI KAKO SE OSNOVNA GRAĐANSKA
I POLITIČKA PRAVA GAZE U CRNOJ GORI DANAS.

OD BORBE NE ODUSTAJE NIKO KO SVOJIM TIJELOM MORA DA
BRANI STEČENA PRAVA, JAVNI PROSTOR I JAVNI INTERES.
OD BORBE NE ODUSTAJE NIKO.

*Proglas povodom 8. marta iz "Radničkih novina" 1919.

**ŽIVIO
8. MART
POLITIČKI
PRAZNIK
ŽENA!**

**WOMEN'S RIGHTS CENTER
CENTAR ZA ŽENSKA PRAVA**

Koji su osnovni principi borbe za rodnu ravnopravnost?

CŽP jednom godišnje organizuje “Malu školu kršenja patrijarhata” Cilj škole je da se, kroz edukaciju polaznica o principima feminističkog aktivizma i rodne ravnopravnosti, stvori atmosfera za suštinske promjene društvenih normi koje doprinose rasprostranjenosti diskriminacije i nasilja nad ženama.

Polaznici škole imaju priliku da se upoznaju sa principima borbe za ravnopravnost i emancipaciju, kroz seriju predavanja i diskusija o istorijatu pokreta za prava žena u Crnoj Gori i principima njegovog organizovanja u različitim društvenim periodima ; Uzrocima, dinami i rasprostranjenosti rodno zasnovanog nasilja; Pitanjem rodni identiteta; Ulogama koje muškarci, žene i mediji imaju u procesu seksualne objektivacije žena i negativnim posljedicama koje ona ostavlja na društvo i, na kraju, umjetnosti kao prostoru feminističke borbe.

Kratki kurs ukidanja patrijarhata

Kako umjetnost dekonstruiše stereotype vezane za autorstvo "nježnog" pola?

Od 2019. godine, Centar organizuje umjetničke radionice na kojima nastaju djela koja se bave principima borbe za bolji položaj žena u društvu. Reagujući na aktuelni društveni narativ ukazivanjem na njegove prepreke i mogućnosti.

Kroz predavanja i diskusiju, bavimo se prikazom žene u umjetnosti, uzrocima odsustva autorki iz zvanične istorije i tumačenjem umjetničkih poetika koje su postavile temelje feminističkog diskursa u ovoj oblasti. U nastavku kursa, polaznici realizuju radove u tehnikama kolaža, crteža, slike i u digitalnim tehnikama.

Mlade umjetnice i umjetnici, polaznici kursa, stvaraju djela koja, svojim estetskim i etičkim kvalitetima podstiču na razmišljanje o različitim aspektima rodne neravnopravnosti i stoje kao primjer djelovanja protiv diskriminišućih praksi i stereotipa.

ELENA ANTUNOVIĆ
PETAR JAUKOVIĆ
IDA JAHIĆ
BRANKA MARKOVIĆ
TANJA RADOVANOVIĆ
ARMIN LIČINA
JELENA ČOSOVIĆ
JELENA ČOLAKOVIĆ

**Radovi sa prvog
KKUP izloženi
u okviru Dana
kršenja patrijarhata, u oktobru
2019. god**

ELENA ANTUNOVIĆ
PETAR JAUKOVIĆ
IDA JAHIĆ
BRANKA MARKOVIĆ
TANJA RADOVANOVIĆ
ARMIN LIČINA
JELENA ČOSOVIĆ
JELENA ČOLAKOVIĆ

**Izložba radova sa
KKUP u Parlamen-
tu Crne Gore, na
poziv Odbora za
rodnu ravnorav-
nost**

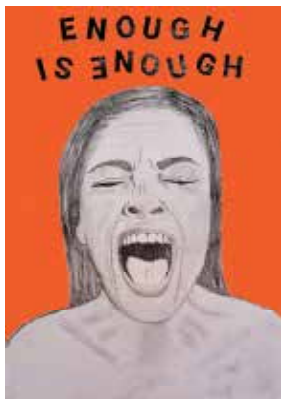
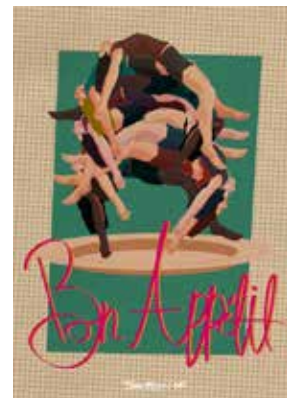

PORTFOLIO NENASILJA

8. MART, MEĐUNARODNI DAN ŽENA

POBUNJENA VENERA

Centar savremene umjetnosti Crne Gore,
oktobar 2022.

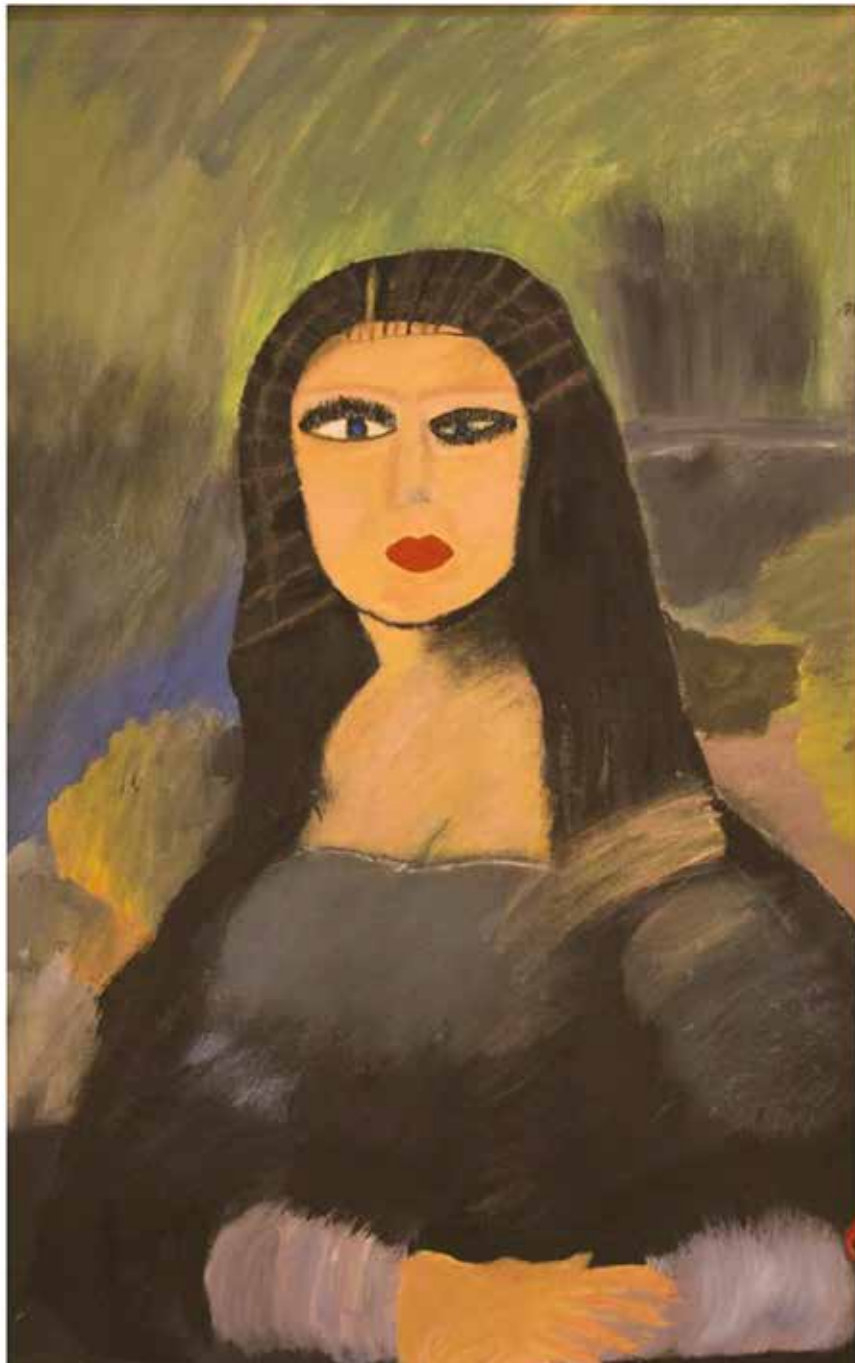

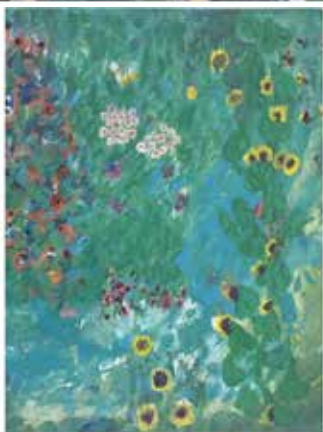
SANJA ABRAMOVIĆ
MILENA BLAGOJEVIĆ
KSENIJA BOROZAN
INDRIT CITAKU
MUHAMED GOŠANI
JOVAN IVKOVIĆ
ANA KOČOVIĆ
ARINA KRUGOVAIA
DUŠAN MIHAJLOV
TIJANA MIJOVIĆ
EMINA NIMANBEGOVIĆ
ANDELA PERKOVIĆ
GORDANA VOJINOVIĆ
NINA VUČKOVIĆ
IRENA VUKČEVIĆ
NIKOLINA VUKČEVIĆ
ANDRIJANA STANTIĆ

UNLOCKING ART

Izložba radova sa
radionica za
unapređenje procesa
resocijalizacije osoba
ženskog pola koje su
na izdržavanju
zatvorske kazne u
Zavodu za izvršenje
krivičnih sankcija

Fondacija Petrović
Njegoš, 2015

Bit p rotesta

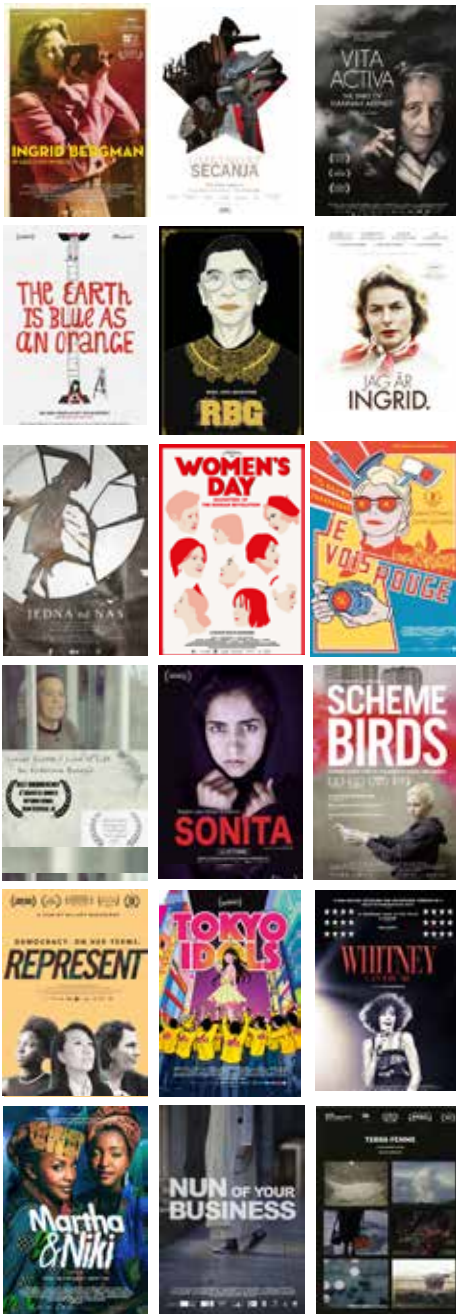
Buka, buka mene vodi!

Početak marta svake godine, kao pripremu za osmomartovski marš, organizujemo bubnjarske radionice u saradnji sa profesionalnim muzičkim i dramskim autorima/kama, iz Crne Gore. Osim što učesnici/e imaju priliku da steknu osnovna znanja ritmičkih vještina, učestvuju u kreiranju ritmičke osnove osmomartovskog proglašenja. Pored želje da budemo što glasniji, cilj nam je da pokažemo da, i pored velikih napora u borbi za bolje društvo, revoluciju ipak prate muzika, glas i smijeh mladih, zbog kojih ova borba ima smisla.

Koliko se mijenja perspektiva i što je u fokusu kamere zavisno od toga da li je žena ispred ili iza objektiva?

Sa ciljem da kroz dokumentarne filmove i diskusije sagledamo život iz ugla žene, 2016. godine, u saradnji sa Underhill festom, osmislili smo program *U Fokusu*: Svake godine, kao dio redovnog programa festivala, biramo filmove koji nas mogu podstaći da dublje preispitamo položaj žena, načine na koje nas društvo oblikuje i načine na koje ga mijenjamo. Kroz primjere iz filmova koje snimaju žene ili koji govore o ženama, analiziramo što nam sve stoji na putu ka ravnopravnosti i koliko društvo nastavlja i produbljuje opresivne obrasce ponašanja koji nas drže u potčinjenom položaju. Istražujemo privatne i sistemske prepreke i izazove sa kojima se sriječemo, kako na putu ka profesionalnom napretku, tako i u odbrani osnovnog prava na život. U Fokusu" je "pogled žene" uprt u svijet oblikovan nasilnim patrijarhalnim i kolonijalističkim narativima.

Dizajn kao sredstvo dijeljenja znanja

U cilju podrške korisnicama u prevazilaženju iskustva nasilja kroz kreativnu djelatnost i timski rad, CŽP je, u sklopu kulturnog programa, organizovao obuke za šivenje i sito štampu namijenjene ženama i mladima sa iskustvom porodičnog nasilja.

Putem dizajnerskih proizvoda – torbi, majica, šalova promovisali smo vrijednosti koje smatramo bitnim za širenje feminističkih i aktivističkih principa. Tako je jedna linija proizvoda posvećena liku crnogorskih princeza iz dinastije Petrović Njegoš, poznatih po humanitarnom radu, brizi o siromašnima i bolesnima i zastupanju boljeg statusa žene u društvu, posebno kada je u pitanju položaj majke i supruge u porodici i stigmatizacija ženske djece koji i danas predstavljaju probleme s kojima je suočeno crnogorsko društvo. Jedan segment projekta podrazumijevao je saradnju sa crnogorskim umjetnicama kroz promociju njihovog rada. Tako su, uz koordinatorku programa Tanju Markuš, u projektu učestvovala Teodora Nikčević, Bojana Bogavac i Jelena Tomašević. Proizvodi radionica predstavljani su u okviru humanitarnih bazara, kroz učešće na sajmovima nevladinih organizacija, u okviru kreativnog programa Festivala alternativnog teatra – FIAT, SPARK konferenciji i Underhill festivalu. Prihodi od proizvoda bili su namijenjeni hitnom fondu za pravnu pomoć žrtvama rodno zasnovanog nasilja. 2014. godine je projekat uvršten u tri najbolja projekta na Telekomovom konkursu "Za svako dobro".

Odabrani projekti i institucionalna podrška

Centar za ženska prava je za 10 godina postojanja realizovao više od 20 projekata, od kojih smo izdvojili najznačajnije, uglavnom uz podršku međunarodnih donatora, Evropske unije i dvije domaće fondacije – Fond za aktivno građanstvo i Fondacije Petrović, od kojih smo dobili prvu podršku i sredstva za rad. Održivost organizacije i postignutih rezultata svih realizovanih projekata dugujemo prvenstveno višegodišnjoj institucionalnoj podršci koju nam od 2015. godine pružaju švedska Fondacija Kvinna till Kvinna, OAK Fondacija sa sjedištem u Ženevi (posredstvom Trag Fondacije iz Beograda) i od 2020. godine Fond Braće Rokfeler (SAD). Kroz njihovu institucionalnu podršku, imamo mogućnost da u kontinuitetu zastupamo rodnu ravnopravnost u procesu EU integracije, da radimo na izmjenama zakona i politika, da izvještavamo Ujedinjenim nacijama i Savjetu Evrope, da pružamo besplatne usluge pravnog zastupanja, socijalne podrške, psihološkog savjetovanja i psihoterapije našim korisnicama i da osnažujemo aktivizam mladih žena kroz Malu školu kršenja patrijarhata, umjetičke radionice, predavanja i Program obilježavanja Međunarodnog dana žena.

SERVIS PODRŠKE ŽENAMA I DJECI SA ISKUSTVOM PORODIČNOG NASILJA 2013

Donator: Fond za aktivno građanstvo

Rezultat: tokom 2013. Projekat je kroz mali grant za aktivne zajednice omogućio sredstva za prve operativne troškove Centra za ženska prava i za pružanje usluga podrške za 94 žene koje su preživjele nasilje (inicijalno savjetovanje, psihološko savjetovanje, posredovanje u kontaktu s institucijama, pravna pomoć i zastupanje advokaticе, pratnja povjerljivog lica)

NO(I)SE IN FASHION 2013-2015

Donatori: Telekom fondacija, GIZ France, Fondacija Petrović Njegoš (2013-2014); Australijska ambasada (2015)

Centar za ženska prava je, u sklopu svog kulturnog programa osmislio liniju dizajnerskih proizvoda – torbi, majica, šalova koji nastaju na kreativnim radionicama za šivenje i sito štampu, namijenjenih ženama i mladima sa iskustvom porodičnog nasilja. Radionice vode akademska slikarka i profesionalna šnajderka. Cij radionica je podrška polaznicima/ama u prevazilaženju iskustva nasilja kroz kreativnu djelatnost i timski rad.

Rezultat: Projekat nam je omogućio da preko atraktivnih proizvoda promoviramo vrijednosti koje smatramo bitnim za širenje feminističkih i aktivističkih principa. Tako je jedna linija proizvoda posvećena liku crnogorskih princeza iz dinastije Petrović-Njegoš, poznatih po humanitarnom radu, brizi o siromašnima i bolesnima i zastupanju boljeg statusa žene u društvu, posebno kada je u pitanju položaj majke i supruge u porodici i stigmatizacija ženske djece koji i danas predstavljaju probleme s kojima je suočeno crnogorsko društvo. Jedan segment projekta podrazumijeva saradnju sa crnogorskim umjetnicama kroz promociju njihovog rada. U projektu su učestvovala Teodora Nikčević, Bojana Bogavac i Jelena Tomašević, dok je redovna dizajnerka i koordinatorka projekta likovna umjetnica Tanja Markuš. Proizvodi radionica predstavljani su u okviru humanitarnih bazara, kroz učešće na sajmovima nevladinih organizacija, u okviru kreativnog programa Festivala alternativnog teatra – FIAT, SPARK konferenciji i Underhill festivalu.

Projekat je omogućio obuku za šivenje i privremeno zaposlenje za korisnice Centra za ženska prava koje su se nalazile u situaciji materijalne potrebe.

2014. godine je projekat uvršten u tri najbolja projekta na Telekomovom konkursu "Za svako dobro".

ZAJEDNIČKI NVO MONITORING PRIMJENE ZAKONA U OBLASTI NASILJA U PORODICI 2013 – 2014

Partneri: SOS Nikšić i Minnesota Advocates for Human Rights (USA)

Donator: OAK Fondacija

Cilj projekta je omogućavanje zajedničke stručne NVO akcije praćenja, izvještavanja i davanja preporuka za unapređenje zaštite od nasilja u porodici u Crnoj Gori.

Rezultat : Kroz monitoring postupaka i razgovore sa žrtvama nasilja i više od 60 intervjuja obavljenih sa predstavnicima policije , pravosuđa, NVO, centara za socijalni rad, u 6 crnogorskih gradova, stečen je detaljan uvid u primjenu

zakona u oblasti nasilja nad ženama i nasilja u porodici i objavljen sveobuhvatni monitoring izvještaj sa preporukama za postupanje svih relevantnih institucija, uključujući i preporuke za izmjene zakonodavnog okvira.

TRENING ZA ADVOKATE O ZASTUPANJU ŽENA ŽRTAVA NASILJA 2013 – 2014

Partner: Udruženje sudija CG (nosilac projekta)

Donator: Američka ambasada u Crnoj Gori

Cilj projekta je unaprjeđenje pristupa pravdi i ljudskih prava žena koje su preživjele nasilje, korišćenjem instituta besplatne pravne pomoći, kao jednog od instrumenata koji omogućava jednak pravni tretman svih građana u Crnoj Gori.

Rezultat: Sprovedena obuka o zastupanju žena žrtava nasilja i žrtava nasilja u porodici za 26 članova Advokatske komore Crne Gore, formiran tim advokata za koje su obezbijedene dodatne obuke i izrađen Priručnik za advokate koji zastupaju žene žrtve nasilja i žrtve nasilja u porodici.

PRISTUP PRAVDI ŽRTAVA NASILJA U PORODICI I NASILJA NAD ŽENAMA 2015

Partneri: Vrhovni sud CG, Centar za obuku sudija, UNDP, Ministarstvo Ljudskih i manjinskih prava

Donator: Ambasada Norveške

Cilj programa je da podrži proces uspostavljanja održivog i efikasnog sistema zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici i nasilja nad ženama kroz podršku pravosudnim institucijama u primjeni međunarodnih standarda i nacionalnog zakonodavstva u ovoj oblasti. Fokus programa je na primjeni Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), kao najsveobuhvatnijem i pravno obavezujućem međunarodnom dokumentu u oblasti nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Rezultat: Sprovedeno je istraživanje o percepciji pravosuđa o nasilju nad ženama i nasilju u porodici. Kroz proces intenzivnih konsultacija sa predstavnicima/ama pravosuđa i drugih relevantnih institucija i pojedinaca sa ekspertskim znanjima o nasilju u ovoj oblasti, razvili smo edukativni pro-

gram o nasilju nad ženama i nasilju u porodici, koji je Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, uvrstio u redovnu obuku predstavnika pravosuđa.

BALKANS ACT (AGAINST CRIME OF TRAFFICKING) NOW! II - III 2015 - 2021

Donator: EU

Ko-donatori: Kvinna Till Kvinna, OAK Fondacija

Partneri: ASTRA – Akcija protiv trgovine ljudima, Srbija (nosilac projekta), Međunarodni Forum Solidarnosti – EMMAUS, BiH, Udruženje za akciju protiv nasilja i trgovine ljudima – Open Gate, Makedonija, Međunarodno udruženje La Strada, Holandija (BAN I, II, III), ALC, Francuska, CCEM Francuska (BAN III)

Projekat je osmišljen kao doprinos demokratizaciji i procesu evropskih integracija na Zapadnom Balkanu kroz unaprjeđenje ambijenta za građanski aktivizam, podizanje kapaciteta, posvećenosti i uticaja mreža civilnog društva u oblasti ljudskih prava i vladavine prava u kontekstu borbe protiv organizovanog kriminala, tj. trgovine ljudima.

Rezultati: Unaprijeđeni su kapaciteti organizacija civilnog društva u vršenju nezavisnih i objektivnih analiza i monitoringa; legitimnosti i odgovornosti; uticaja na politiku u oblasti borbe protiv trgovine ljudima i usklađivanja politika u oblasti policije i pravosuđa sa standardima, normama i vrijednostima EU. Projekat je realizovan u tri faze u periodu od 2015 do 2021 godine. Tokom faze 1 i 2 formirana je jaka regionalna platforma ko-aplikanata OCD; kreirana je Balkanska deklaracija o suzbijanju trgovine i eksploatacije ljudi; dizajniran je i testiran regionalni alat za praćenje, izrađeni predlozi za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima, a sprovedene su i javne edukativne kampanje. Tokom treće faze projekta fokus je usmjeren na jačanje saradnje i kapaciteta institucija i usvajanje i implementaciju Instrumenta za transparentno i odgovorno praćenje, praćenja kvalitetnih usluga koje se pružaju žrtvama, kao i upoređivanja regionalnih podataka i usluga.

U okviru projekta, ČŽP je formirao Radnu grupu čiji su članovi i članice bili predstavnici/e Vrhovnog suda Crne Gore, Višeg suda u Podgorici, Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, Vrhovnog državnog tužilaštva i ČŽP. Grupa je izradila Predlog izmjena i dopuna Zakona o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja kojima je predviđeno uspostavljanje Fonda za naknadu štete žrt-

vama krivičnih djela nasilja. Izrađena je i studija izvodljivosti osnivanja Fonda za naknadu štete žrtvama nasilja koja sadrži analizu mogućih izvora finansiranja Fonda koji ne zahtijevaju alokacije iz državnog budžeta. Projekat je za rezultat imao i izradu, instrumente za praćenje sistema podrške i zaštite žrtava, 2 izvještaja o monitoringu i evaluaciji zakona i politika za suzbijanje trgovine ljudima i njihovoj primjeni u Crnoj Gori. Izrađen je i Priručnik za zastupnike žrtava i zagovarano osnivanje kancelarije Nacionalnog izvjestioca za borbu protiv trgovine ljudima.

Kroz program dodjele malih grantova finansijski smo podržali Udruženje profesionalnih novinara Crne Gore.

“UNLOCKING ART”

Radionice za unapređenje procesa resocijalizacije osoba ženskog pola koje su na izdržavanju zatvorske kazne u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS) 2015

Donator: Evropska unija posredstvom NVO “Juventas” i “Akcije za ljudska prava”

Partner: Zavod za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS)

Cilj projekta je unapređenje sposobnosti resocijalizacije žena nakon isteka zatvorske kazne.

Rezultati: U okviru projekta, realizovana su dva tipa radionica: psihološke, koje je vodila psihologinja ČŽP, Ana Jaredić i kreativne, pod mentorstvom umjetnice Tanje Markuš. Učešćem u radionicama, žene koje su se nalazile na izdržavanju kazne zatvora su imale priliku da rade na unaprjeđenju samopouzdanja i samopoštovanja (karakteristike ličnosti koje često stradaju prilikom izdržavanja zatvorske kazne), razvijanju komunikacionih i socijalnih vještina, unapređenju kvaliteta međusobnih odnosa kao i odnosa sa članovima svojih porodica, savlađivanju vještina rada u grupi, usavršavanju u umjetničkim i zanatskim tehnikama. Sticanje ovih sposobnosti ima direktan uticaj na kvalitet njihove resocijalizacije. Nakon završetka radionica, u Dvorcu Petrovića na Kruševcu, organizovana je izložba nastalih radova.

UDRUŽENIM NAPORIMA – KA NOVIM EVROPSKIM STANDARDIMA U ZAŠTITI ŽENA OD RODNO ZASNOVANOG NASILJA 2015 – 2016

Donator: Evropska komisija
Nosilac: Autonomni ženski centar Srbija

Partneri: 27 regionalnih NVO-a koje se bave zaštitom ljudskih prava iz Crne Gore, Srbije, BiH, Makedonije, Hrvatske, Slovenije i Austrije
Projekat na kojem je Centar za ženska prava bio lokalni partner, doprinio je uspostavljanju sveobuhvatnih zakonskih rješenja i politika za zaštitu žena od nasilja na Zapadnom Balkanu, kao uslov za dostizanje demokratije, ispunjenje ljudskih prava, socijalno uključivanje i usklađivanje sa evropskim vrijednostima. Specifični cilj projekta jeste jačanje kapaciteta ženskih organizacija i mreža iz četiri zemlje Zapadnog Balkana za analizu, praćenje i javno zastupanje u oblasti zaštite žena od nasilja, kroz dugoročnu regionalnu saradnju i učenje iz iskustva EU.

Aktivnosti: ratifikacija i harmonizacija nacionalnih zakona i politika sa Istanbulsom Konvencijom Savjeta Evrope (Javna kampanja senzibilisanja, kampanja javnog zastupanja, nacrt politike i prijedlog izmjena i dopuna zakona); ojačani kapaciteti ženskih organizacija u civilnom sektoru za zastupanje žrtava rodno zasnovanog nasilja i monitoring izvještaji o primjeni lokalnih politika i lokalnih mjera zaštite od rodno zasnovanog nasilja i socijalna inkluzija); Monitoring i procjena efekata primjene odredbi Konvencije Savjeta Evrope, monitoring primjene Konvencije na nacionalnom nivou, nezavisno izvještavanje međunarodnim organima i dostavljanje rezultata.

Rezultati: Ostvaren dijalog između 6 nacionalnih ženskih organizacija / mreža, i najmanje 70 ključnih donosilaca odluka o harmonizaciji nacionalnih zakona i mjera zaštite za žrtve rodno zasnovanog nasilja sa Konvencijom Savjeta Evrope. Najmanje 27 lokalnih ženskih organizacija su ojačale svoje kapacitete u zastupanju prava žrtava rodno zasnovanog nasilja i monitoringu mjera zaštite od rodno zasnovanog nasilja kao i u socijalnoj inkluziji na lokalnom nivou; Uspostavljen sistem za sveobuhvatan monitoring primjene standard Istanbulske konvencije.

PROJEKAT: ZAŠTITA ŽENA I DJECE OD PORODIČNOG NASILJA - UNAPRIJEĐENI INSTITUCIONALNI ODGOVOR 2017

Donatori: UNICEF , Fondacija Petrović, Evropska Unija

Cilj projekta: Unaprjeđenje zaštite djece i podrške nenasilnom roditelju/staratelju, kroz unaprjeđenje znanja stručnjaka o rizicima i najboljim načinima zaštite djece izložene nasilju u porodici.

Rezultati: Organizovana je Konferencija "Nasilje u porodici i rizici po djecu – ka sveobuhvatnom rešenju" za preko 160 učesnika/ca -donosilaca odluka, predstavnika međunarodnih i organizacija civilnog društva, predstavnika pravosuđa, profesionalaca koji se bave zaštitom djece itd. a potom i dvodnevni trening za više od 30 stručnjaka, sudskih vještaka, predstavnika pravosuđa i drugih profesionalaca koji se bave zaštitom djece.

Jedan od predavača je bio Landi Bankroft stručnjak za porodične odnose sa preko 25 godina iskustva u radu sa nasilnim muškarcima i njihovim porodicama, autor bestselera „Zašto on to radi?“, "Nasilnik kao roditelj" itd.

Objavljeno je prvo istraživanje o zaštiti djece svjedoka nasilja u porodici u Crnoj Gori. Podržano je 15 direktnih korisnica i njihova djeca, kroz pravnu i psihološku pomoć.

PROJEKAT: ZAJEDNO ZA UNAPRJEĐENJE ZAŠTITE ŽRTAVA NASILJA 2016/2017

Donator: Ambasada SAD u Crnoj Gori

Partner: LGBTQ Forum Progres

Rezultat: Centar za ženska prava organizovao je obuku za predstavnike Centra bezbjednosti Podgorica o hitnom postupanju policije u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici i organizovao 4 konferencije slučajeva nasilja u porodici u 2016. godini, održane u Centru bezbjednosti u Podgorici. Diskutovano je o slučajevima nasilja u porodici u kojima je Centar za ženska prava primijetio nepravilnosti u postupanju policije i dostavio brojne pritužbe i preporuke, na osnovu kojih su pokrenuta dva disciplinska postupka pred Unutrašnjom kontrolom Ministarstva unutrašnjih poslova, koji su rezultirali suspenzijom inspektora koji su bili zaduženi za slučajeve nasilja.

Policijski službenici su pozvani da iskazima žrtava pristupaju s punim povjerenjem, da vrše procjenu rizika, da reaguju hitno i da imaju proaktivniji pristup u kontaktiranju nadležnih organa i institucija. Preporučeno je da se osnaži komunikacija sa Centrom za socijalni rad a posebno da se profesionalna pažnja službenika fokusira na osobe sa istorijom nasilnog ponašanja u porodici i prema ženama.

Izdata je publikacija: "Nasilje nad LGBTIQ osobama i rodno zasnovano nasilje u Crnoj Gori – primjeri iz prakse"

UNAPREĐENJE RADNIH PRAVA ŽENA 2018-2022

Donator: Evropska Unija i Švedska međunarodna agencija za razvojnu saradnju (SIDA)

Partneri: Mreža žena Kosova (nosilac projekta), GADC iz Albanije, kancelarija Kvinna till Kvinna iz Srbije, Reactor iz Makedonije i Helsinški komitet građana Banja Luka iz Bosne i Hercegovine.

Opšti cilj projekta je osnaživanje organizacija civilnog društva (OCD) na zapadnom Balkanu da efikasno nadgledaju odgovornost institucija za sprovođenje anti-diskriminacionog zakonodavstva u vezi sa ženskim radnim pravima.

Rezultat: Projektom je unaprijeđen uticaj organizacija civilnog društva kroz povećane kapacitete; njihova saradnja kroz razmjenu znanja i iskustava i izgradnju kapaciteta i stvoreno je povoljnije okruženje za rad organizacija koje relevantne institucije pozivaju na odgovornost.

Sprovedene su javne kampanje kojom su građani i građanke informisane o relevantnim institucijama kojima mogu prijaviti rodno zasnovanu diskriminaciju; obezbijedena je pravna pomoć i strateško zastupanje za praćenje sudskih predmeta; umrežavanje organizacija civilnog društva i drugih relevantnih zainteresovanih strana u cilju suzbijanja diskriminacije; i prilagođenu podršku razvoju kapaciteta ovih organizacija, uključujući grantove.

Prema ishodu 1, poboljšan je uticaj OCD, posebno ženskih prava i osnovnih grupa, u pozivanju relevantnih institucija na odgovornost za sprovođenje antidiskriminacionog zakonodavstva u vezi sa radnim pravima žena i osnaživanju žena da traže svoja prava: usvojeno je 17 izmjena zakona i politika, podržano je 199 slučajeva koji su uključivali rodnu diskriminaciju i kršenje radnih prava kroz besplatnu pravnu pomoć i zastupanje, uključujući i slučajeve strateškog zastupanja; 183 različite organizacije sa Zapadnog Balkana su učestvovali

Partneri su predložili 30 izmjena politike, a institucije su preduzele najmanje 23 akcije da podrže napore civilnog društva da omoguće primjenu antidiskriminacionog zakonodavstva. Objavljeno je i široko promovisano četrnaest državnih i regionalnih izveštaja koji uključuju istraživanje zasnovano na dokazima o rodnoj diskriminaciji na radu. Mediji su 558 puta izvještavali o pitanjima koja se odnose na diskriminaciju žena na poslu. Partneri su održali 299 sastanaka sa zainteresovanim stranama kako bi podigli svijest o rodnoj diskriminaciji na radu, kao i dodatne sastanke kako bi osnažili žene da prijave rodno zasnovanu diskriminaciju.

OSNAŽIVANJE GRAĐANSKOG AKTIVIZMA MLADIH ŽENA 2018

Donatori: fAKT – Fond za aktivno građanstvo, Ambasada SAD u Crnoj Gori

Rodna ravnopravnost, osnaživanje žena i mladih ljudi da dignu svoj glas i stanu protiv nasilja i diskriminacije i unapređenje političke svijesti žena su vrijednosti koje su u osnovi realizacije projekta. Cilj projekta je jačanje društvenog aktivizma mladih žena kroz obrazovne, umjetničke i praktične aktivnosti i učešće u realizaciji obilježavanja 8. marta – Međunarodnog dana žena.

Rezultat: Održane radionice za polaznice, kojima je omogućen prostor za sticanje i razmjenu znanja u oblasti političkih, ekonomsko-socijalnih i kulturnih prava žena, za uspostavljanje saradnje i solidarnosti u oblasti ženskog aktivizma i umjetnosti, kao i za njihovo direktno učešće u kreiranju i realizaciji aktivističkih sadržaja. U okviru ovog projekta osmišljen je inicijalni plan i realizovana prva serija radionica u okviru Male škole kršenja patrijarhata, Kratkog kursa (u)kidanja patrijarhata i bubnjarskih radionica Bit protesta.

INSTITUCIONALIZACIJA KVALITETNIH USLUGA ZA PODRŠKU I INTEGRACIJU ŽENA KOJE SU PREŽIVJELE NASILJE 2019 - 2022

Donator: Austrijska razvojna agencija (Austrian Development Agency)
Partneri: Autonomni ženski centar, Srbija (nosilac projekta), Mreža za os-

naživanje žena Albanije, Ženska alijansa za razvoj (Albanija), Mreža žena Kosovo (Kosovo), Ujedinjene žene Banja Luka (Bosna i Hercegovina), Nacionalna mreža protiv nasilja nad ženama (Sjeverna Makedonija)

Osnovni cilj projekta je doprinos unapređenju sekundarne legislative/programa i institucionalizaciji kvalitetnih usluga za podršku i integraciju za žene koje su preživjele nasilje.

Rezultat: U okviru projekta, upućeni su prijedlozi za unapređenje sekundarne legislative, a programima obuke su unaprijeđene vještine pružalaca usluga zarad poboljšanja sigurnosti i bezbjednosti žena koje su preživjele nasilje. Ojačana je i formalizovana regionalna mreža protiv nasilja nad ženama u skladu sa EU standardima. Aktivnosti i rezultati projekta doprinijeli su boljoj implementaciji Istanbulske konvencije u svakoj zemlji.

Kroz projekat je direktno podržano 4164 osoba, od čega 2824 žene, 1279 djece, 61 muškarac u zemljama u kojima je sproveden projekat.

Jedna od inicijativa javnog zagovaranja koju smo sproveli u Crnoj Gori, u okviru ovog prijekta se odnosila na socijalno stanovanje kao servis podrške žrtvama nasilja. Nakon potpisivanja Sporazuma o saradnji, Sekretarijat za socijalno staranje Glavnog grada obezbijedio je stambenu jedinicu za privremeni smještaj i zbrinjavanje žrtava nasilja u porodici. Takođe, kroz program dodijelo malih sredstava, u 10.084 eura.

UNAPREĐENJE RAVNOPRAVNOSTI POLOVA KROZ PROCES PRISTUPANJA EU 2020 - 2024

Donator: Evropska komisija

Partneri : "Reactor – Research In Action"- Makedonija (nosilac projekta), Fondacija "Kvinna Till Kvinna" – Švedska, "Prava za sve" – BiH, AWEN – Albanija, Mreža žena Kosova – Kosovo.

Fokus projekta je na unaprjeđenju regionalne saradnje organizacija civilnog društva koje se bave pravima žena, istraživanja i rodne analize za predlaganje politika, javno zastupanje zasnovano na dokazima i praćenje reformi povezanih sa pristupanjem EU, sa ciljem unaprjeđenja rodne ravnopravnosti u regionu zapadnog Balkana kroz proces pristupanja. Opšti cilj ove četvorogodišnje akcije je da unaprijedi i proširi postojeću regionalnu saradnju, da ojača participativne demokratije i da sprovede inkluzivan rodno osjetljiv proces pristupanja EU. Specifični ciljevi akcije uključuju: Poboljšanje kapaciteta civilnog sektora za efikasno povezivanje sa vladama, delegacijama i kancelarijama EU (EUD / EUO), lokalnim i regionalnim organizacijama civilnog društva i unaprjeđenje odgovornosti vlada i EUD / EUO u sprovođenju obaveza koje se tiču rodne ravnopravnosti i ženskih prava tokom procesa pristupanja EU.

Rezultati: Projekat je u toku. Dosadašnji rezultati uključuju izradu rodnih analiza parlamentarnih izbora 2020. i javne uprave sa preporukama za unaprjeđenje institucionalnog i zakonskog okvira, Monitoring izvještaja o zastupanju rodne perspektive u procesu pristupanja EU, komentare i preporuke na više od 10 politika i programa Vlade i nadležnih institucija, formiranje široke nacionalne i regionalne neformalne NVO koalicije, finansijsku podršku projektima čak 7 organizacija iz Crne Gore kroz pod-finansiranje, kampanju o rodnoj ravnopravnosti, brojne sastanke i razmjenu sa predstavnicima EU institucija i nacionalnim akterima, učešće u radnim grupama za izradu i praćenje politika rodne ravnopravnosti itd.

CENTAR ZA
ŽENSKA PRAVA

TRANSITION

Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic

**ŽIVOT BEZ
NASILJA:
OSNOVNO
LJUDSKO
PRAVO**

**ZAKON
O ZASTITI
OD NASILJA
U PORODICI**

Kampanje

POTPISUJEM 2013-2015

Kampanja "Potpisujem" pokrenuta je u novembru 2013. godine u okviru EU projekta "Udruženim naporima – ka novim evropskim standardima u zaštiti žena od rodno zasnovanog nasilja", koji je sproveo Autonomni ženski centar iz Beograda sa 27 partnerskih NVO iz Crne Gore, Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Slovenije, među kojima je i Centar za ženska prava, a uz podršku Mreže žena protiv nasilja Evrope (WAVE) i Evropskog ženskog lobija (EWL). Kampanja je posvećena potvrđivanju (ratifikaciji) i punoj primjeni Konvencije Savjeta Evrope o spriječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Rezultat kampanje je informisanje građana i donosilaca odluka o obavezama koje je država preuzela potvrđivanjem Konvencije, a to je sveobuhvatna zaštita žena i spriječavanje nasilja, gonjenje i kažnjavanje učinilaca nasilja i djelotvoran i efikasan sistem praćenja primjene odredbi Konvencije. Od donosilaca odluka na državnom i na lokalnom nivou, traženo je da preduzmu sve neophodne mjere kako bi standardi Konvencije postali sastavni dio zakona, mjera i usluga, kao i postupanja svih relevantnih službi (policije, socijalnih službi, tužilaštva i pravosuđa, zdravstvenih i obrazovnih ustanova, udruženja građana i medija).

#NEŽELJENA KAMPANJA PROTIV PRENATALNOG ODABIRA POLA 2017

U želji da naše društvo učini boljim i za djevojčice i za dječake, Centar za ženska prava je, u saradnji sa agencijom McCann, pokrenuo volontersku kampanju #Neželjena. Ideja za kampanju se pojavila nakon što je problem prenatalnog odabira pola djeteta i statistički potvrđen kroz podatke Zavoda za statistiku Crne Gore i izvještaj UN Popula-

**KAMPANJA
PROTIV RODNO
ZASNOVANOG
NASILJA
2019**

**25 GODINA UN
REZOLUCIJE 1325
UN – ŽENE, MIR I
BEZBJEDNOST
2020**

cionog fonda "Polna neravnoteža pri rođenju (Sex Imbalances at Birth, UNFPA 2012.), koji je Crnu Goru prepoznao kao jednu od zemalja u kojoj je ovaj problem poprimio zabrinjavajuće razmjere i doveo do toga da se rađa neprirodno više dječaka nego djevojčica (110:100). Kampanja je ukazala na problem selektivnih abortusa kao na drastični primjer rodne diskriminacije, koja proizilazi iz patrijarhalnih stavova i tradicije koja više vrednuje muško potomstvo. Poziv da potpišu peticiju Vladi Crne Gore, protiv zloupotrebe ranih prenatalnih testova i za svobuhvatno rješavanje ovog problema, prihvatilo je preko 6000 građanki i građana.

Centar za ženska prava je učestvovao u kampanji „16 dana borbe protiv rodno zasnovanog nasilja“ koju je sporovela Misija OSCE u Crnoj Gori i Ministarstvo ljudskih manjinskih prava. Kampanja je nastala u cilju prepoznavanja govora mržnje, seksualnog uznemiravanja i rodno zasnovanog nasilja putem interneta i društvenih mreža.

CŽP je učestvovao u međunarodnoj kampanji za obilježavanje 25 godina od usvajanja Rezolucije 1325 Savjeta bezbjednosti UN – Žene, mir i bezbjednost.

<https://www.boell.de/en/2020/10/20/Women-in-the-Balkans-have-to-know-that-they-are-important>

**#BEZBJEDNA
DOMA –
KAMPANJA ZA
ZAŠTITU OD
PORODIČNOG
NASILJA
TOKOM
PANDEMIJE
COVID -19
2020**

U situaciji kada je ključna preventivna mjera u borbi protiv koronavirusa ostati kući, posebno ranjiva grupa su žrtve nasilja u porodici, koje su u Crnoj Gori dominantno žene. Cilj kampanje, koju je podržala Ambasada UK u Podgorici, jeste ukazati žrtvama da nijesu same te da mogu dobiti pomoć i zaštitu sebe i druge članove porodice od nasilja. Kampanja je realizovana kao dio nacionalne kampanje "OSTANI DOMA", pokrenute u cilju prevencije širenja koronavirusa u Crnoj Gori, uz učešće Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore, Uprave policije i nevladinih organizacija koje su članice Operativnog tima za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici: Centar za ženska prava, SOS Nikšić, Sigurna ženska kuća, SOS Podgorica i Centar za romske inicijative. Na materijalima plasiranim putem društvenih mreža i medija su brojevi telefona Uprave policije i navedenih NVO, kao i Nacionalne SOS linije za žrtve nasilja u porodici, kako bi se žrtvama nasilja obezbijedila sveobuhvatna podrška, koja je besplatna, anonimna i dostupna.

**RAVNOPRAVNOST
IZ FIOKE :
ZA POLITIKE
NENASILJA!
PROMOCIJA
STANDARDA
ISTANBULSKE
KONVENCIJE
2021**

BeFem Talks "Istanbulska konvencija: pogled aktivistkinja iz regiona" je uvod u novu kampanju "Ravnopravnost iz fioke: Za politike nenasilja!". Povodom 10 godina od stavljanja na potpisivanje Istantbulske konvencije, kampanja je ponovo okupila braniteljke ženskih prava iz Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Srbije, Hrvatske, Slovenije i Sjeverne Makedonije koje udruženim snagama decenijama otvaraju prostor za zagovaranje feminističkih politika za borbu protiv nasilja nad ženama. Kampanja je istakla značaj sprovođenja i poštovanja odredbi Konvencije u cilju očuvanja i unaprjeđenja teško stečenih

prava žena. Čine je intervjui i vizuali sa porukama aktivistkinja iz regiona i video "Neću u fioku", koji je podsjećanje na ogroman rad i zalaganja ženskih organizacija da se Istanbulska konvencija ratifikuje i primjenjuje na ovim prostorima. Kampanja je realizovana u produkciji BeFem-a.

#DISKRIMINCIJA NE RADI - KAMPANJA O RODNOJ DISKRIMINACIJI U OBLASTI RADA I ZAPOŠLJAVANJA

Ova kampanja je doprinijela poboljšanom razumijevanju diskriminacije žena na radu i mogućnostima za njeno prevazilaženje, a odnosila se na građane, institucije i druge relevantne društvene aktere. Započela je objašnjavanjem pojma rodne diskriminacije i njenih najčešćih oblika, potom je uključila i predstavnike institucija koji su u vidu kratke video forme, plasirane na društvenim mrežama, objasnili svoju ulogu u sprječavanju i zaštiti od diskriminacije kako bi građani/ke bili upoznati sa njihovim nadležnostima. Poseban dio kampanje je bio usmjeren na promociju EU Direktive o ravnoteži između privatnog i poslovnog života, koja će biti transponovana i u crnogorsko zakonodavstvo, na čemu je CŽP nastavio da radi i nakon završetka projekta. U ovoj fazi je javnost informisana o zakonski garantovanom pravu na porodiljsko odsustvo, kao i pravu na slobodne dane za oba roditelja u cilju brige o djetetu. Kampanja je nastala u okviru regionalnog projekta «Oснаživanje organizacija civilnog društva u borbi protiv diskriminacije i unaprjeđenje radnih prava žena» (2018–2022), na kojem je CŽP partner, a vodeća organizacija Mreža žena Kosova, dok su ostali partneri Helsinški građanski komitet iz Banja Luke, Kvinna till Kvinna iz Srbije, Gender alijansa za razvoj iz Albanije i Reaktor iz Makedonije. Projekat su finansirali Evropska unija i Švedska međunarodna agencija za razvoj.

#DiskriminacijaNeRadi

EVROPLJANI/KE KOJI ČINE RAZLIKU 2020

Centar za ženska prava je bio dio kampanje EEAS (European External Action Service) koja je bila namijenjena javnosti u EU, a pratilo je više od 10 miliona ljudi. Učestvovali smo na događajima sa zvaničnicima EU u Briselu, 5. marta, na kojima je kampanja predstavljena, a naša organizacija je dobila javnu podršku gospodina Josepa Borrella, visokog predstavnika EU za spoljne poslove i bezbjednosnu politiku. Kampanja je povećala vidljivost ženskog aktivizma, kako u EU, tako i u Crnoj Gori

RODNA RAVNOPRAVNOST U PROCESU PRISTUPANJA EU 2022

Centar za ženska prava i partnerske organizacije iz regiona su pokrenule video kampanju o rodnoj ravnopravnosti u procesu pristupanja Evropskoj uniji. Kompleksne reforme u procesu EU integracija podrazumijevaju da zemlje kandidatkinje imaju stabilnu i demokratsku vladu koja poštuje vladavinu prava i odgovarajuće slobode, kao i institucije, a ovo takođe uključuje princip rodne ravnopravnosti. Rodna ravnopravnost je fundamentalna vrijednost EU i kao takva mora biti uključena u proces pristupanja EU. Kao dio kampanje, osmišljene su kratke video forme koje za cilj imaju da objasne značaj rodne ravnopravnosti i kako rodna ravnopravnost može biti unaprijeđena kroz proces pristupanja EU. Kampanja se sprovodi u Crnoj Gori, Albaniji, BiH, Kosovu i Sjevernoj Makedoniji kao dio projekta "Unapređenje rodne ravnopravnosti kroz proces pristupanja EU" čiji je nosilac NVO Reaktor, a koji finansira Evropska unija i kofinansira Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju.

#ISPRIČAJ PRIČU DO KRAJA - KAMPANJA ZA PROMOCIJU BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Evropska unija i Savjet Evrope, u saradnji sa Vrhovnim sudom, Ministarstvom pravde, ljudskih i manjinskih prava, Udruženjem sudija Crne Gore, Centrom za ženska prava i SOS telefonom za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica pokrenuli su kampanju za promociju besplatne pravne pomoći za žrtve nasilja u porodici, pod sloganom: #Ispričaj priču do kraja. Ovaj slogan je osmišljen u namjeri da osnaži žene da govore o problemu porodičnog nasilja i da povodom toga zatraže institucionalnu zaštitu, uz korištenje besplatna pravne pomoći.

INFORMATIVNA KAMPANJA ZA ŽRTVE RODNO ZASNOVANOG NASILJA 2022

Uz podršku Ministarstva spoljnih poslova Republike Češke pokrenuli smo Informativnu kampanju na društvenim mrežama koja sadrži informacije o ključnim kontaktima, pravnim mjerama i pravnim lijekovima koji koriste ženama sa iskustvom nasilja. Kreiran je niz vizuelnih prikaza koji sadrže ključne informacije o zaštiti. Osim distribucijena društvenim mrežama, vizuelni materijali su štampani i distribuirani našim korisnicama.

Donatori

Posebnu zahvalnost dugujemo **OAK FONDACIJI** koja podržava rad Centra kroz institucionalni grant i organizaciji **KVINNA TILL KVINNA** koja podržava program javnog zastupanja, na velikoj podršci i razumijevanju prioriteta našeg rada tokom dugogodišnje saradnje.

**FAKT – FOND ZA AKTIVNO
GRAĐANSTVO**

FONDACIJA PETROVIĆ NJEGOŠ

TRAG FONDACIJA

EVROPSKA KOMISIJA

AMBASADA SAD U CRNOJ GORI

UNDP

UNICEF

AMBASADA AUSTRALIJE

AMBASADA NORVEŠKE

AMBASADA ŠVEDSKE

**BRITANSKA AMBASADA
U CRNOJ GORI**

AMBASADA HOLANDIJE

AUSTRIJSKA RAZVOJNA AGENCIJA

**MINISTARSTVO
SPOLJNIH POSLOVA**

**AMBASADA REPUBLIKE
ČEŠKE U CRNOJ GORI**

AVON FONDACIJA

FOND BRAĆE ROKFELER

GLAVNI GRAD PODGORICA

**MINISTARSTVO LJUDSKIH
I MANJINSKIH PRAVA**

**MINISTARSTVO FINANSIJA
I SOCIJALNOG STARANJA**

FRANCUSKI INSTITUT

CRNOGORSKI TELEKOM

**EAST –WEST
MANAGEMENT INSTITUTE**

GIZ, FRANCUSKA

Budžet

2012

9500€

2013

24239€

2014

67740€

2015

76423€

2016

122184€

2017

135430€

2018

113070€

2019

164066€

2020

173731€

2021

201426€

2022

229366

Radni tim

Maja Raičević, izvršna direktorica

Ana Jaredić, psihološkinja / koordinatorka Programa podrške osobama koje su pretrpjele porodično nasilje

Tanja Markuš, likovna umjetnica,
koordinatorka Programa za kulturu

Dijana Veljić, socijalna radnica

Teodora Ciriviri, finansijska menadžerka

Zorica Konatar, socijalna radnica

Izabela Kordić, asistentkinja na
Programu javnog zastupanja

Anita Stijepčević, koordinatorka Programa za
javno zastupanje

Jovana Pavlović, advokatica

Tijana Živković, advokatica

Veljko Baćović, advokat

Sara Nikčević, projektna menadžerka

Milena Blagojević, pripravnica

Nagrade

2014

Nagrada za društveno odgovorne projekte od posebne važnosti za ajednicu „Za svako dobro“ Crnogorskog Telekom

2018

Nagrada za afirmaciju ljudskih prava i građanski aktivizam, koju u sklopu Festivala “Ubrzaj!” dodjeljuje Centar za građansko obrazovanje

SKRSIMO
PATRIJARHAT

ONI KOJI SE
NE KREĆU,
NE PRIMJEĆUJU
SVOJE OKOVE

NE
ŠOVINIZMU

I hleb i mir i tuče

MRS
MIZOGINIJU

S MRT
JE
TO SLOVO
ZAPIRU?

MOJA VILDA SHOM
MRTVIJEM
SPAVA, A SA MOME
I SVI JOJ ORGANI

O KUKALO
SUDSTVO
UGAŠENO

KUKALO
SUDSTVO
IZLAŠTVO,
Š SE POSA
IAKI PROCUKAO

TA
SU
OVA

ŽENJIVOST
LJILJINA

Žene dolaze, iako diskriminirane

BRZOTE
S KVOTAMA

NE
DISKRIMINIRAJTE
ŽENE

MI JEDNA
MANJE

8. MART

od 00 do 05 h

od 05 h

od 00 do 05 h

BAKNEŠI
MENI NEĆE
LAKŠIJA
NAPRAVITI
PRAVO NEĆU
BOLJE
JE MIŠI ČAKO
KROŠIĆE!

PRIVEDITE
PRAVDI
UBICI!

PRAVO NA
ŽIVOT BEZ
NASILJA

JA SAM
DISKRIMINISANA

JA SAM
BORKINJA ZA
LJUDSKA PRAVA

JA SAM
EDUKOVANA

JA SAM
SIROMAŠNA

JA SAM
NEPOKORNA

JA SAM
ISKLJUČENA

JA
IGNORISANA

JA SAM
NEZAPOSLENA

JA SAM
SAČUVAJMO ŽIVOT
REAGUJMO

POLICIJA I
TUŽILAŠTVO DA
DEŽELIŠU SIVAYE
PRIJAVE ZA
NASILJE

AKTIVNA

CENTAR ZA ŽENSKA PRAVA

Bokeška 20,
81000 Podgorica
Crna Gora

women.mne@gmail.com

www.womensrightscenter.org

020 664 193
067 166 800

[www.facebook.com/
womensrightscenter.mne](http://www.facebook.com/womensrightscenter.mne)

[www.instagram.com/
centarzazenskaprava_wrc](http://www.instagram.com/centarzazenskaprava_wrc)

www.twitter.com/CZP_Cg

Izdavač: Centar za ženska prava
Za izdavača: Maja Raičević
Ilustracije i grafičko oblikovanje: Tanja
Markuš
Tiraž: 100 pcs.
Štampa: AP Print
Mart 2023

WOMEN'S RIGHTS CENTER
CENTAR ZA ŽENSKA PRAVA